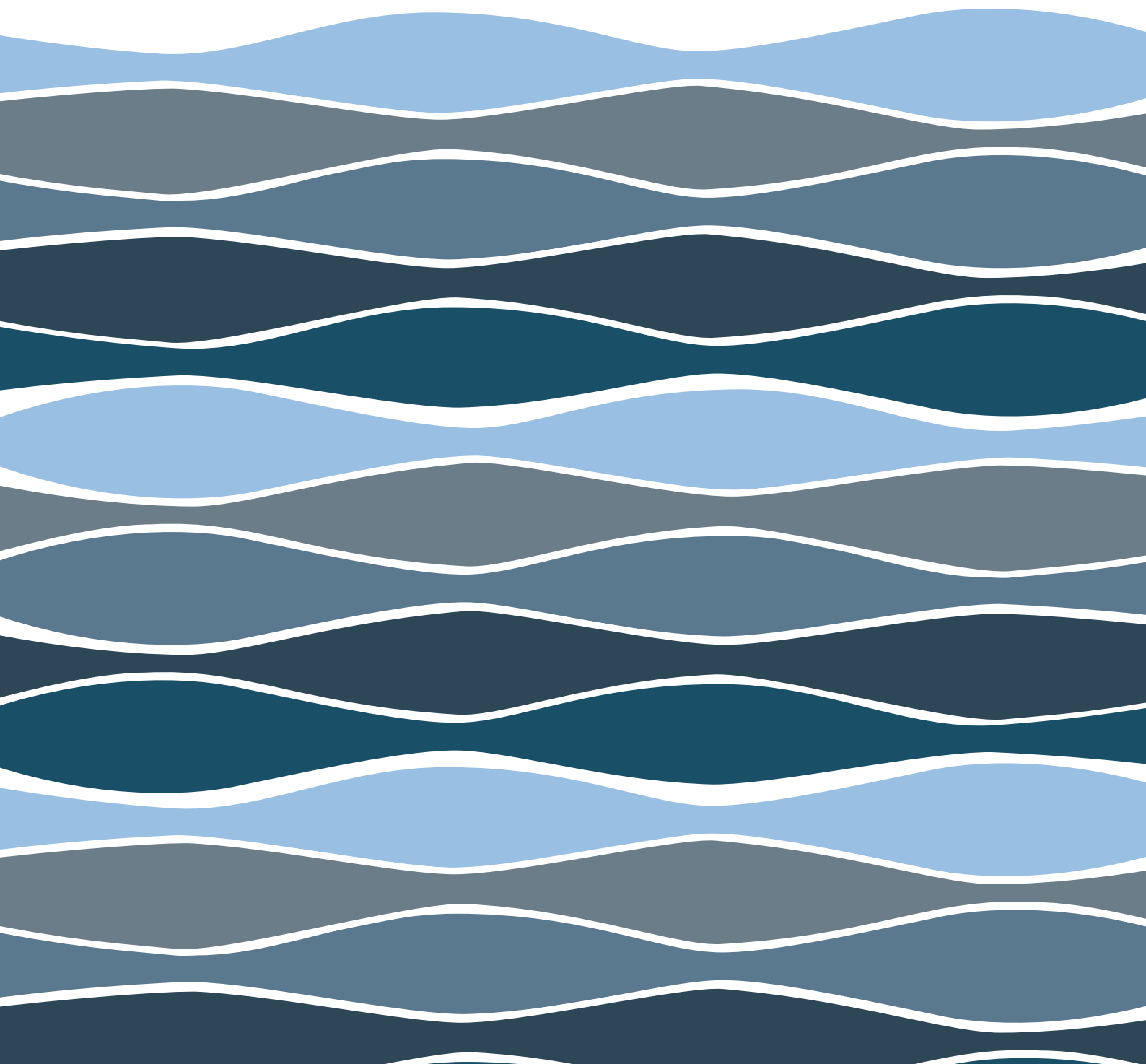

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

Guide till ökad vattensäkerhet

– för kommuner och andra anläggningsägare

Guide till ökad vattensäkerhet

– för kommuner och
andra anläggningsägare

Guide till ökad vattensäkerhet – för kommuner och andra anläggningsägare

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

Layout: Advant Produktionsbyrå AB

Tryckeri: DanagårdLiTHO

Publ.nr: MSB249 - reviderad december 2013

ISBN: 978-91-7383-131-4

Förord

Vatten är fantastiskt! Det skapar inte bara förutsättningar för liv och mänsklig kulturell utveckling, det är också en källa till härliga aktiviteter, glädje, njutning, inspiration och inte minst lugn och ro. Miljöer som ger sådana rikedomar bör vi vara rädda om och uppmuntra fler att ta del av.

Samtidigt är vatten skoningslöst. Många människor drunknar varje år och varje enskilt fall är en stor tragedi. Genom enträget arbete, ökad kunskap och säkrare miljöer kan dödstalen sänkas.

Ett flertal myndigheter och organisationer som arbetar med säkerhet i och vid vatten har deltagit i arbetet med *Guide till ökad vattensäkerhet – för kommuner och andra anläggningsägare*. Vår strävan har varit att på ett övergripande sätt lyfta fram och förtydliga relevanta regler samt att lämna förslag på hur kommuner och andra anläggningsägare kan arbeta förebyggande.

Guiden har tagits fram av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap i samarbete med Boverket, Konsumentverket, Sveriges Lantbruksuniversitet Movium, Svenska Badmästarförbundet, Svenska Simförbundet och Svenska Livräddnings-sällskapet (se bilaga 6). Dessutom har Arbetsmiljöverket, Havs- och vattenmyndigheten, Gustavsviksbadet, Helsingborgs stad, Medley, Rikspolisstyrelsen, Shore Safety A-miljö AB, Skolverket, SOS Alarm AB, Svenska rådet för hjärt-lungräddning, Sveriges Kommuner och Landsting, Trafikverket samt Transportstyrelsen bidragit med synpunkter genom remissvar.

Guiden är ett levande dokument. Den senaste versionen återfinns på MSB:s webbplats.

Innehåll

1. Bakgrund	9
2. Fakta om drunkningsolyckor	11
2.1 Olyckstal	11
2.2 Var, när och hur inträffar drunkningar?	13
2.2.1 Barn och ungdomar	14
2.2.2 Vuxna	15
2.2.3 Geografisk spridning	15
2.2.4 Kommunala räddningstjänstens insatser	18
2.3 Samhällskostnader	20
2.4 Sammanfattning av statistik	20
3. Ramar för vattensäkerhet	23
3.1 Den enskildes ansvar	23
3.2 Kommunens ansvar	23
3.2.1 Verka för skydd mot olyckor	23
3.2.2 Anläggnings- och tillsynsansvar	23
3.2.3 Andra ansvarsområden	23
3.3 Lagar	24
3.4 Ansvar för övervakning och livräddning	25
3.4.1 Näringsidkares ansvar	26
3.4.2 Skolors och kommuners ansvar för personer i verksamheten	26
4. Systematiskt vattensäkerhetsarbete	29
4.1 Tvärsektoriell samverkan	30
4.2 Handlingsprogram med mål och åtgärder	30
4.3 Nuläge och analys	31
4.4 Prioritering och målsättning	32
5. Anläggningssäkerhet	35
5.1 Tidig planering av vattensäkerhet	35
5.2 Säkra miljöer	35
5.2.1 Badstränder	35
5.2.2 Brunnar	38
5.2.3 Badbryggor och hopptorn	39
5.2.4 Bostadskajer och kajpromenader	41
5.2.5 Fasta poolanläggningar	44
5.2.6 Flyttbara pooler, bad- eller regnvattentunnor	49
5.2.7 Höga höjder	51
5.2.8 Naturliga vattendrag	53
5.2.9 Övriga öppna fasta anläggningar, ej avsedda för bad	55
5.3 Skola och förskola	59
5.4 Underhåll och kontroll	63
5.4.1 Kontroll av livräddningsutrustning	63

6. Information och utbildning till enskilda	67
6.1 Skolundervisning	67
6.1.1 Kunskapskrav enligt kursplan	68
6.1.2 Simundervisning	68
6.2 Den enskildes skyldigheter	69
6.3 Viktiga målgrupper	69
6.3.1 Föräldrar	69
6.3.2 Äldre	70
6.3.3 Pool- och dammägare	71
6.3.4 Personer aktiva inom båtliv	71
7. Incidenthantering.....	73
7.1 Organisation för räddning av nödställd	73
7.1.1 Kommunal räddningstjänst	73
7.1.2 Badvakter med livräddande uppgifter	73
7.1.3 Övrig personal	74
7.2 Metodik vid räddning.....	75
7.2.1 Tid för eftersök.....	75
7.2.2 Bärning av patient	75
7.2.3 Hjärt-lungräddning av drunknad person	75
7.2.4 I väntan på ambulans	76
7.3 Rutiner efter olycka.....	76
7.3.1 Krishanteringsplan	76
7.3.2 Om psykiskt omhändertagande av personal	77
7.3.3 Olycks- och tillbudsrapportering	77
7.3.4 Olycksundersökning	78
7.4 Regelbundna utbildningar och övningar	78
8. Specifikationer för skydd	81
8.1 Utrustning för vattenlivräddning	81
8.2 Sjukvårdsutrustning	81
8.3 Skyltar	82
8.3.1 Budskap.....	82
8.3.2 Alternativ till "Bad sker på egen risk"-skyltar	83
8.3.3 Utseende	84
8.4 Strandflaggor	85
8.5 Räcke eller stängsel	86
8.5.1 Barnsäkra räcken eller stängsel	86
8.5.2 Räcke eller stängsel vid trafikerad väg	88
8.6 Övertäckningar.....	88
8.6.1 Poolnät och poolöverdrag.....	88
8.6.2 Brunnslock	89

Bilaga 1: Tips på innehåll i ett kommunalt handlingsprogram för vattensäkerhetsarbete	91
Bilaga 2: Förslag på punkter att beakta i en riskinventering	92
Bilaga 3: Råd för säkerhet angående attraktioner och interiör vid fasta poolanläggningar	94
Bilaga 4: Råd om utformning av text – Från Hallands Landsting samt Göteborgs Stad	95
Bilaga 5: Tips om mer information	96
Bilaga 6: Presentation av myndigheter och organisationer	98

Bakgrund

1. Bakgrund

I en undersökning¹ 2010 visade det sig att mindre än hälften av landets kommuner arbetade med dokumenterade åtgärder för ökad säkerhet i och vid vatten. Kommunerna efterfrågade nationell samverkan, tydligare regler, råd för att skapa säkra miljöer samt stödmaterial för sin verksamhet.

MSB initierade därför 2011 ett samarbete mellan ett flertal myndigheter och organisationer, som arbetar med säkerhet i och vid vatten, i syfte att ta fram en guide för kommuner och andra aktörer. Vår förhoppning är att denna guide kan fungera som stöd och inspiration för dem som arbetar med att förbättra säkerheten omkring vatten i olika miljöer.

Foto: Johan Eklund

1. MSB, (2010), Drunkningsförebyggande arbete – kommunenkät, MSB237.

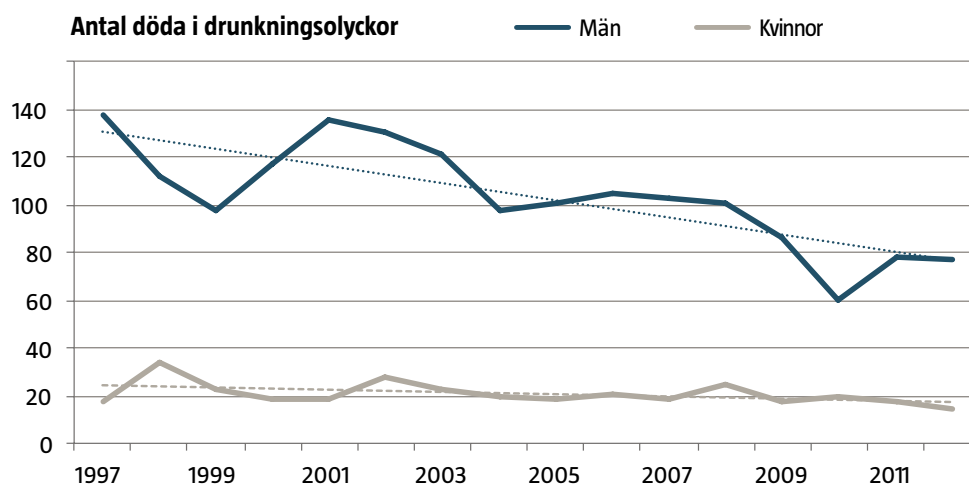
Fakta om drunkningsolyckor

2. Fakta om drunkningsolyckor

2.1 Olyckstal

I Sverige drunknar ca 150–250 personer om året, varav ca 100 i olyckor. De statistiska uppgifterna om antalet drunknade skiljer sig åt beroende på vilka registerdata de baseras på. Drunkningsfall förekommer fyra huvudkategorier i Dödsorsaksregistret DOR² nämligen olyckor, suicid, övergrepp (mord och dråp), samt händelser med oklar avsikt. Utgår man från samtliga dessa kategorier visar forskning³ att antalet ligger på drygt 250 personer varje år.

Trenden över tid är svagt neråtgående. Antalet döda i drunkningsolyckor i Sverige har i ett långt perspektiv minskat påtagligt⁴ för att de senaste decennierna stabiliseras. År 2010, 2011 och 2012 gick antalet omkomna i olyckor under 100. Bidragande orsaker kan ha varit regniga badsäsonger och stabila istäcken på vintrarna.

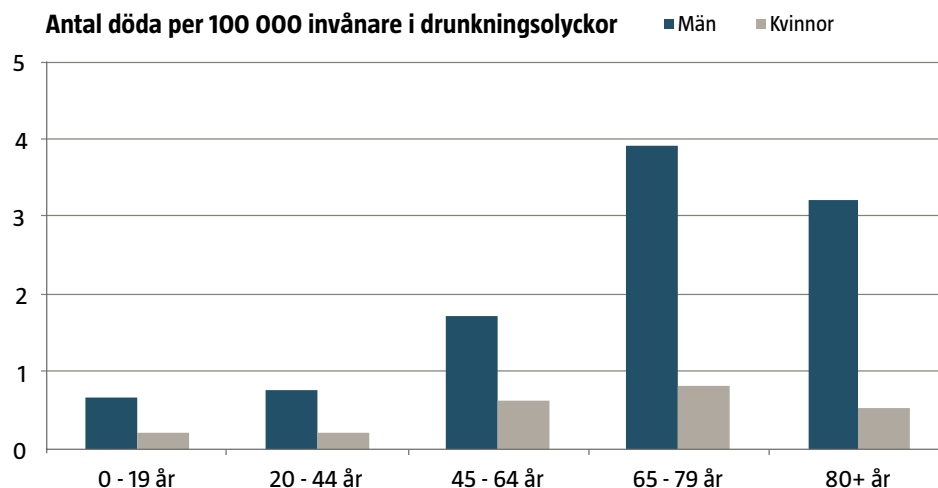

Figur 1. Antal döda i drunkningsolyckor (V90, V92, W65–W74) efter kön. Perioden 1997–2012. Källa: Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen.

2. www.socialstyrelsen.se

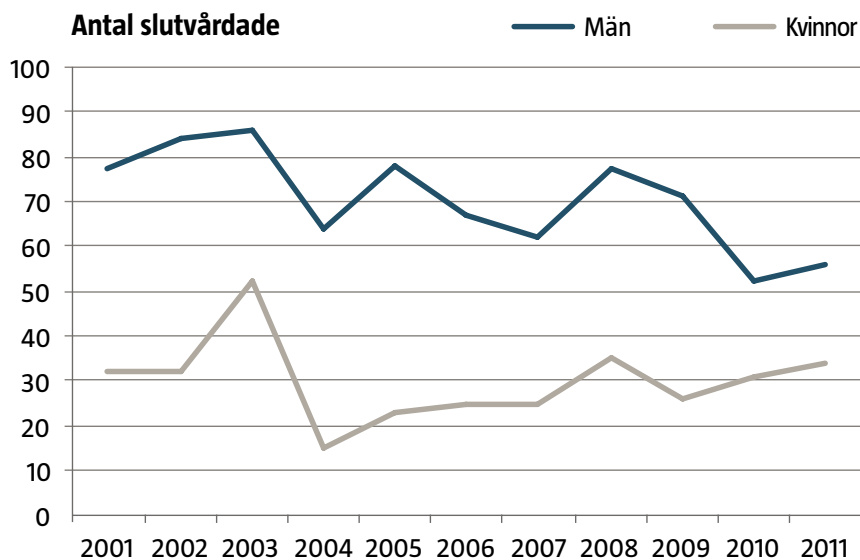
3. Gustavsson, J., Olsson, L. & Andersson, R. (2013). Drunkning i Sverige. 1997-2011. En sammanställning och granskning av uppgifter från dödsorsaksregistret. Karlstad: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB/ Karlstad Universitet.

4. För 100 år sedan drunknade ca 1 000 personer varje år.

Figur 2. Antal döda per 100 000 invånare i drunkningsolyckor (V90, V92, W65-W74) efter ålder och kön. Medelvärden för åren 2010-2012. Källa: Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen.

Antalet sjukhusvårdade till följd av drunkningstillbud ligger på samma storleksordning som antalet döda i drunkningsolyckor.

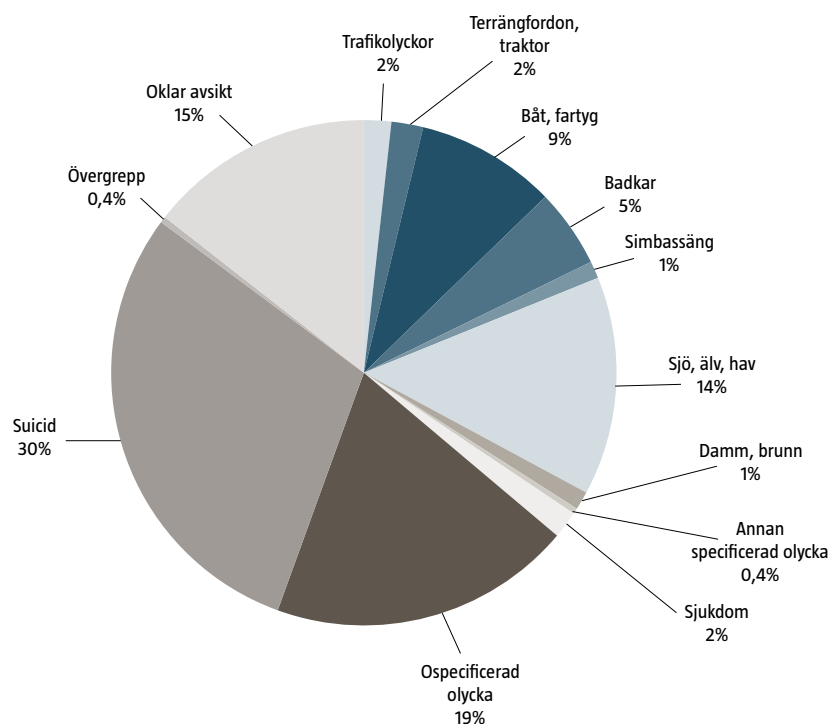
Figur 3. Antal slutenvårdade i drunkningstillbud (W65-W74) under perioden 2001-2011 efter kön. Källa: Patientregistret, Socialstyrelsen.

Som framgår av figurerna ovan har både antalet drunknade och antalet vårdade till följd av drunkningstillbud minskat i första hand bland män. Liksom för andra skademekanismer förekommer också drunkning i suicidsammanhang och när det gäller våld och dråp. Antalet dränkningar har de senaste åren uppgått till ca 50–75 per år.

Förutom olyckor och bekräftade självmord finns också ett stort antal omkomna där omständigheterna bakom dödsfallen inte är klarlagda. Detta medför att omkring 250 människor omkommer varje år i olyckor relaterade till drunkning eller dränkning.

2.2 Var, när och hur inträffar drunkningar?

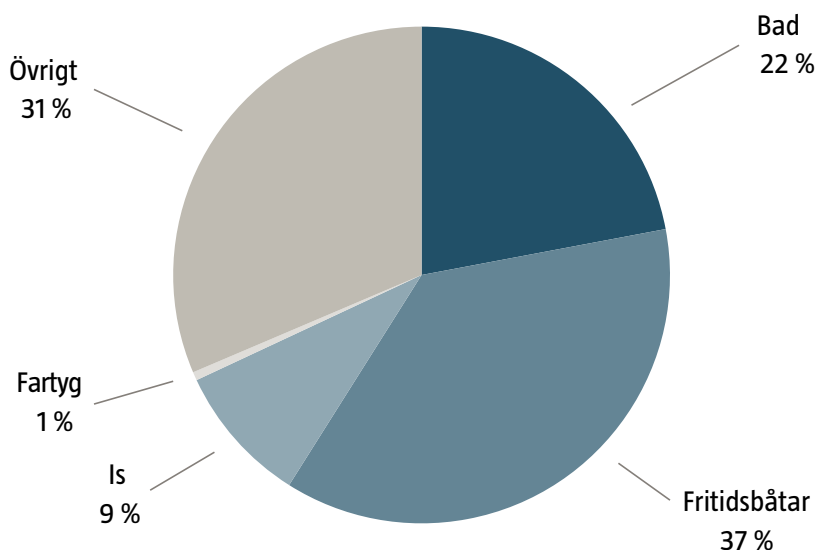
Nära en tredjedel av drunkningarna är självmord medan resterande olyckor visar på stor spridning vad gäller orsak. Till skillnad från övrig drunkning är suicidfallen relativt jämt fördelade mellan män och kvinnor. Se figur 4. Bilden kompli-
ceras av att det vid många olyckor inte gått att klarlägga någon orsak. Många olyckor registreras också i kategorin ospecificerad olycka där händelsen inte ingått i någon av de övriga drunkningstyperna.

Figur 4. Drunkningsfall 1997-2011 procentuellt fördelade efter yttre orsak.

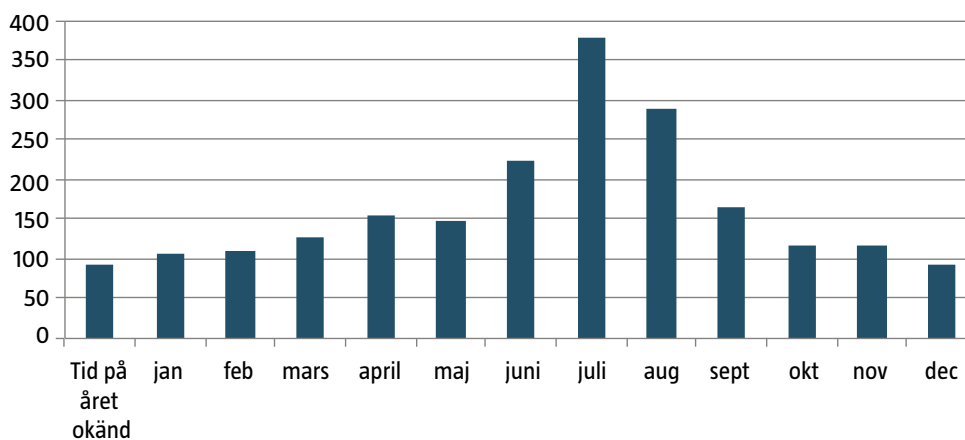
Källa: Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen.

För bekräftade olyckor dominerar drunkningar i samband med bad- eller fritidsbåtsaktiviteter. Kategorin övrigt kan till exempel röra sig om barn som drunknat i pooler (ej vid bad), i trädgårdsdammar eller personer som ramlat från bryggor.

Figur 5. Andel drunkningsolyckor efter typ. Medelvärden för åren 2008-2011.
Källa: Svenska livräddningssällskapet.

Flest olyckor inträffar under april till och med september med en tydlig topp under juli. Under hela året är nedkylning, på grund av låga vattentemperaturer, en faktor som inverkar negativt på överlevnadsmöjligheterna.

Figur 6. Antal omkomna i drunkningsolyckor efter månad, åren 1997-2011.
Källa: Dödsorsaksregistret

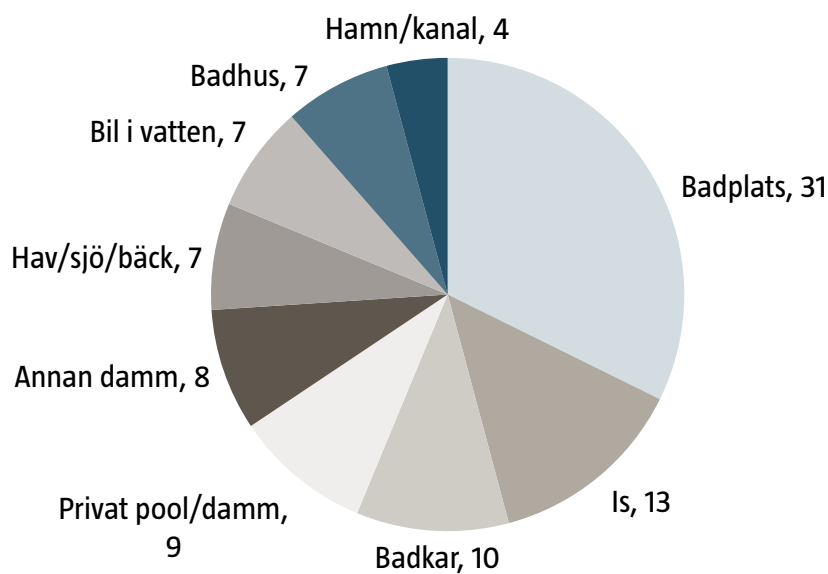
2.2.1 Barn och ungdomar

Cirka 10 barn drunknar varje år. Barn med rötter i mellanöstern och barn till ensamstående föräldrar är överrepresenterade i statistiken⁵. De små barnen (0–6 år) drunknar oftast på badplatser eller i pooler, dammar eller andra vattendrag i närheten av det egna hemmet. Bland barn 1-6 år är drunkning en av de vanligaste dödsolyckorna. De äldre barnen (7-17 år) drabbas oftast på badplatsen och i 40 %

5. Schyllander J, Janson S, Hansson C, Eriksson U-B. Varför drunknar barn? En retrospektiv studie över barn som drunknat i Sverige 1998–2007. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap; 2010. Publikationsnummer 0139-10.

av fallen påträffas alkohol i blodet. Drunkning är för 7-17-åringarna den tredje vanligaste dödsolyckan efter trafikolyckor och självmord.

Varje år omkommer också i genomsnitt ett barn i badkar och särskilt olycksdrabbade är barn med epilepsi. Nästan inga barn har omkommit på senare år vid båtfärd, vilket kan förklaras med ökad flytvästanvändning. Fall där barn drunknat och där orsaken misstänks vara mord eller självmord inträffar knappt en gång per år.

Figur 7. Antal omkomna barn (0-17 år) i drunkningsolyckor 1998-2007.
Källa: Schyllander J, Janson S, Hansson C, Eriksson U-B, 2010.

2.2.2 Vuxna

Av alla omkomna i drunkningsolyckor är hela 83 % vuxna män och de flesta är mellan 50 och 79 år. Att män är överrepresenterade i drunkningsolyckor beror sannolikt på att de oftare befinner sig på sjön än kvinnor och att det är vanligare bland män med riskfyllda aktiviteter som ensamfärder, nätfiske, högfartskörning och resor i dåligt väder. Män använder också mer sällan flytväst och dricker mer alkohol än kvinnor visar en undersökning från Svenska Livräddningssällskapet, SLS⁶. I åldersgruppen 45 till 64 år hade 65 % av omkomna män druckit alkohol innan olyckan medan motsvarande siffra för kvinnorna var knappt 40 %. Även narkotika är en bakomliggande orsak och i åldersgruppen 20 till 44 år hade nästan 40 % av männen använt narkotikaklassade medel innan dödsolyckan.

2.2.3 Geografisk spridning

Generellt sett är antalet drunkningsolyckor i en kommun proportionerligt mot befolkningstätheten. Ju fler människor i en kommun, desto fler drunkningsolyckor, enkelt uttryckt. Särskilt många drunkningsfall har därför storstadskommuner samt vissa kommuner längs norrlandskusten.

6. www.mynewsdesk.com/se/svenska_livraddningssallsskapet

KOMMUNER MED FLEST ANTAL OMKOMNA I DRUNKNINGSOLYCKOR

1	Stockholm	152
2	Göteborg	121
3	Malmö	45
4	Linköping	32
5	Umeå	31
6	Uppsala	30
7	Norrköping	29
8	Luleå	26
9	Sundsvall	22
10	Västerås	22

Tabell 1. Kommuner med flest antal omkomna i drunkningsolyckor 1997-2011. Källa: IDA, MSB.

Om man räknar per 100 000 invånare är dock antalet drunkningsolyckor lågt i storstäderna. En del kommuner, främst i Norrland och Västra Götaland, uppvisar en hög andel omkomna genom drunkning i förhållande till invånarantalet. En anledning kan vara att det i dessa områden finns ett omfattande fiske- och badliv.

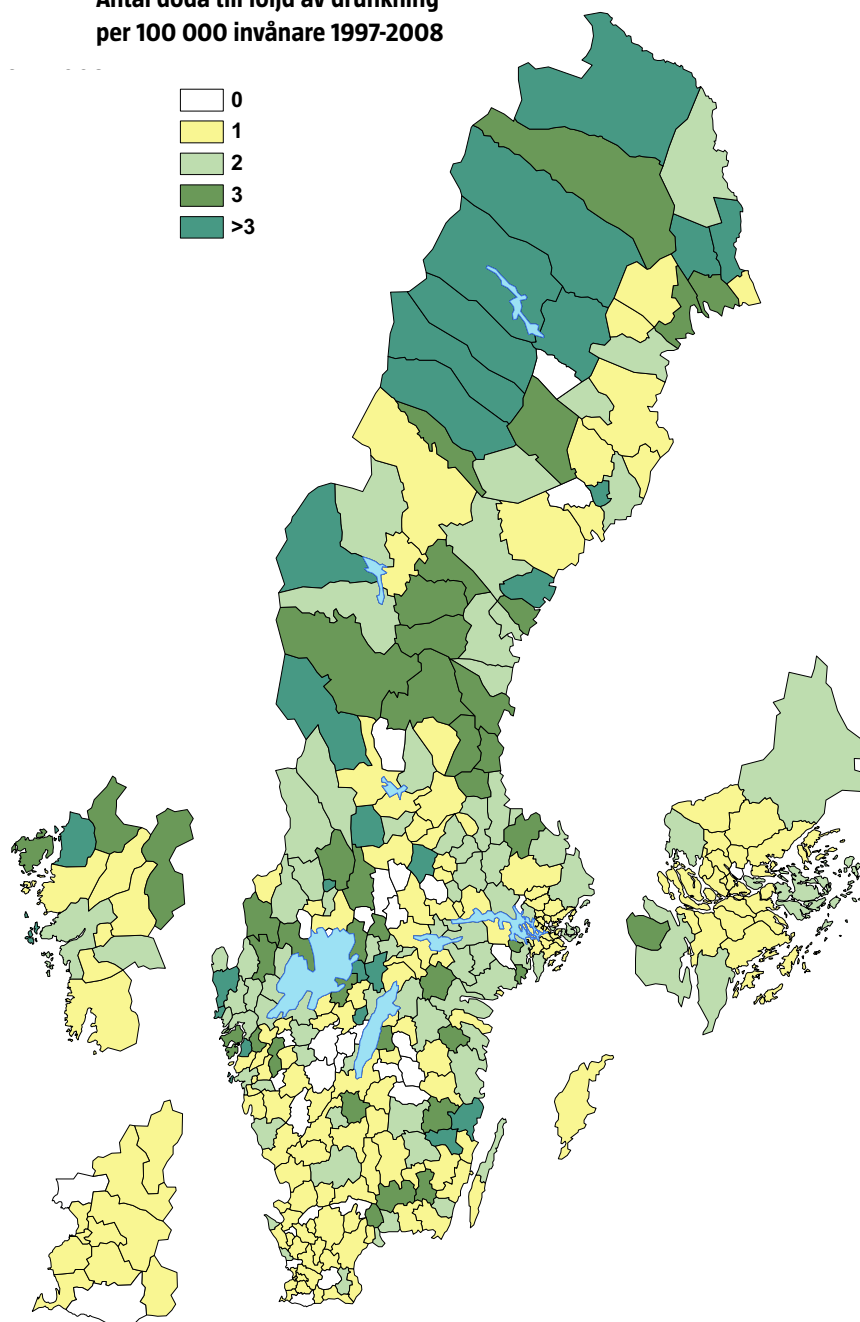
LÄN MED FLEST ANTAL OMKOMNA I DRUNKNINGSOLYCKOR

1	Stockholms län	48
2	Västra Götalands län	42
3	Skåne län	27
4	Östergötlands län	27
5	Värmlands län	11
6	Gävleborgs län	10
7	Kalmar län	10
8	Norrbottnens län	10
9	Västernorrlands län	9
10	Västerbottens län	8

Tabell 2. Län med flest antal omkomna. Årsmedelvärde av alla sorters drunkningar (drunkningar, dränkning, ospecificerade och oklara fall), 1997-2011. Källa: Dödsorsaksregistret.

I glesbygdsområden är också chanserna till upptäckt och räddning lägre, särskilt i samband med låga vattentemperaturer, dålig mobiltelefonäckning och långa framkörningstider för räddningstjänsten. Det är dock viktigt att framhålla att statistiken enbart talar om var en omkommen person varit folkbokförd, inte var hon eller han har drunknat. Det framgår alltså inte om den omkomne befunnit sig på annan ort vid olyckstillfället, exempelvis i samband med semester.

**Antal döda till följd av drunkning
per 100 000 invånare 1997-2008**

Figur 8. Antal döda till följd av drunkning per 100 000 invånare 1997–2008.

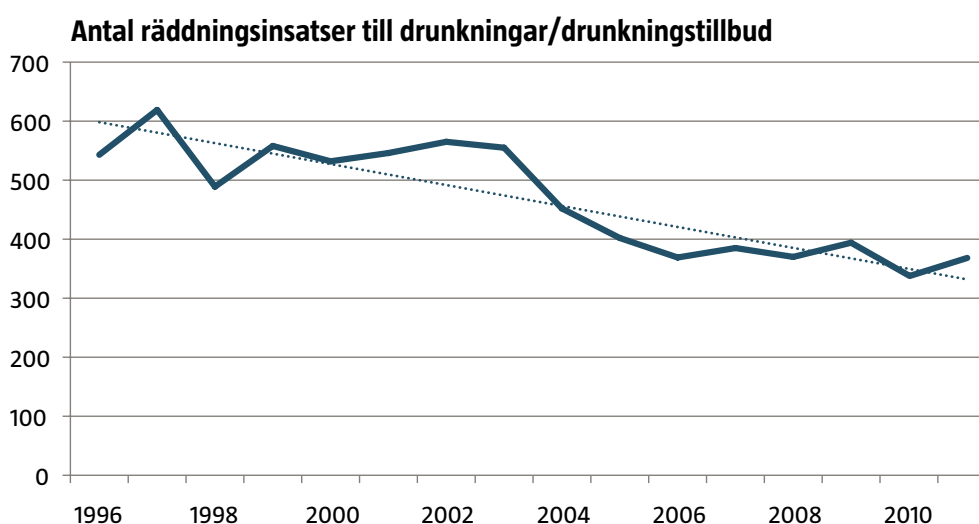
Källa: Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen. Förstorade delbilder för Stockholm-, Göteborg- och Malmöregionerna.

2.2.4 Kommunala räddningstjänstens insatser

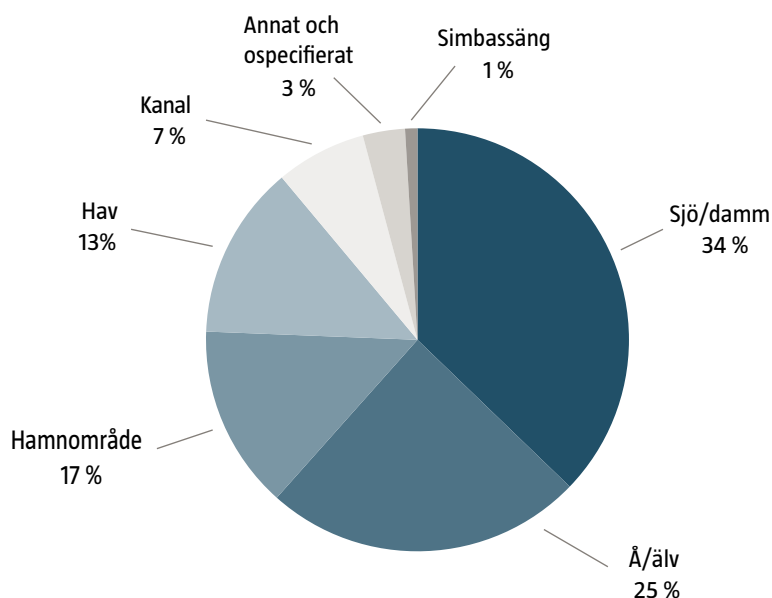
Foto: HD, Niklas Gustavsson.

Räddningstjänsterna gör insatser vid drunkningar och drunkningstillbud. Även dessa insatser har minskat över tid. Då räddningstjänsten inte larmas för alla drunkningar eller drunkningstillbud är statistiken inte heltäckande men den ger fingervisning om var de flesta drunkningarna eller tillbudena sker.

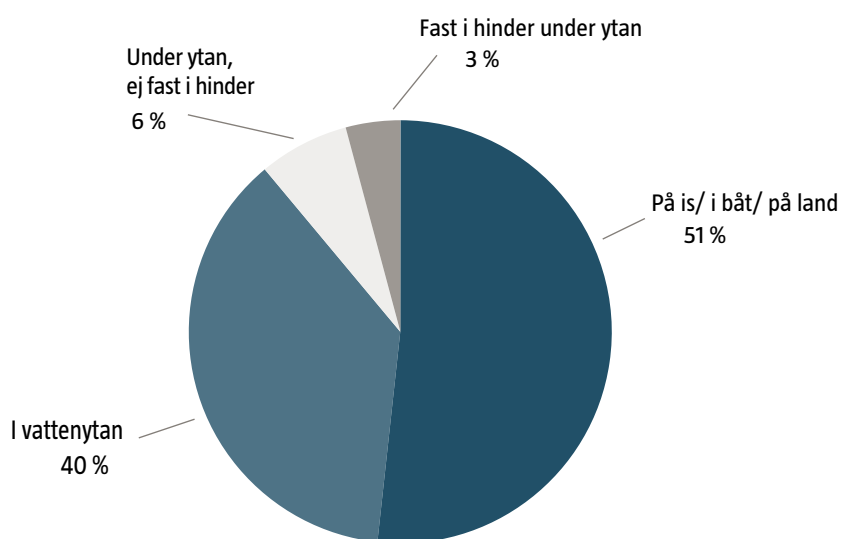
Figur 9. Antal räddningsinsatser vid drunkning och drunkningstillbud under perioden 1996–2011.
Källa: Insatsdatabasen, MSB.

Den vanligaste platsen för räddningstjänsternas insatser är sjö och damm följt av å och älv. Övriga platser för drunkning framgår av nedanstående figur.

Figur 10. Andel räddningsinsatser till drunkning och drunkningstillbud under perioden 1996–2011. Källa: Insatsdatabasen, MSB.

Vid ca hälften av räddningsinsatserna mellan åren 2000–2011 återfanns personen på "fast" underlag som t.ex. i en båt, på is eller på land. I nästan var tionde insats krävdes någon form av dykinsats då personen återfanns under ytan.

Figur 11. Platser för återfinnande av nödställda personer under åren 2000–2011. Källa: Insatsdatabasen, MSB.

2.3 Samhällskostnader

Den totala samhällskostnaden för drunkningsolyckor som inträffade i Sverige under 2005 beräknas uppgå till 731 miljoner kronor i 2005 års penningvärde⁷. De indirekta kostnaderna, det vill säga de ekonomiska värden som förlorades till följd av olyckorna i form av produktionsbortfall har uppskattats till 654 miljoner kronor, vilket motsvarar nära 90 % av den totala kostnaden.

De direkta kostnaderna, det vill säga de resurser som förbrukades till följd av olyckorna, uppgick till 77 miljoner kronor. Den största kostnadsposten bland de direkta kostnaderna vid drunkningsolyckor är kostnaden för slutenvård.

Den totala kostnaden för drunkningsförebyggande arbete uppgick till 4,7 miljarder kronor 2011. De mest kostnadsdrivande åtgärderna är säkerhetskonstruktion i båtar, beredskap och bevakning samt simskola. Kostnaderna fördelas relativt jämnt mellan offentlig sektor, företag och privatpersoner även om de sistnämnda bär den största andelen (38 %).

2.4 Sammanfattning av statistik

I Sverige omkommer ca 150–250 personer om året i drunkningar varav ca 100 i olyckor. Trenden är svagt neråtgående. Det är fler män än kvinnor som drunknar och äldre män är särskilt utsatta. För barn mellan ett och sex år är drunkning en av de vanligaste dödsolyckorna. De flesta som drabbas bor i tätbefolkade områden. Fler människor drunknar en varm sommar än en kall. Drunkning är ofta associerat med alkoholkonsumtion. Inberäknat våld och suicid omkommer drygt 250 människor varje år i drunkningsrelaterade händelser. Utöver dödsfallen inträffar också årligen ca 100 drunkningstillbud som resulterar i slutenvård. Samhällskostnaderna för olyckorna uppgick 2005 till 0,7 miljarder. Omkring 4,7 miljarder kronor läggs på förebyggande åtgärder varje år.

7. Ryen, L (2005). Samhällets kostnader för drunkningsolyckor. Karlstad: Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap.

Ramar för vattensäkerhet

3. Ramar för vattensäkerhet

3.1 Den enskildes ansvar

Den enskilde har ett primärt ansvar för att skydda sitt liv, sin familj och sin egendom. Föräldrar ansvarar till exempel för att deras barn får den tillsyn som behövs med hänsyn till ålder, utveckling och övriga omständigheter.⁸

Den enskilde ska själv aktivt hålla sig informerad om gällande lagar samt genomföra och bekosta olika åtgärder för att begränsa skador som kan uppstå vid en olycka. I ansvaret ligger också att varna dem som är i fara och vid behov tillkalla hjälp.⁹ När personen inte klarar av att hantera en händelse ska det offentliga kunna ge direkt stöd, t.ex. i form av räddningstjänst. Privata anläggningsägare ska också se till att anläggningarna är försedda med livräddningsutrustning samt uppfyller eventuella krav enligt ordningslagen samt miljö-, bygg- och arbetsmiljölagstiftningen.

3.2 Kommunens ansvar

3.2.1 Verka för skydd mot olyckor

Kommunen ska enligt lagen om skydd mot olyckor (LSO) verka allmänt för skydd mot olyckor. Lagstiftarnas intention är att det i varje kommun ska finnas ett systematiskt olycksförebyggande arbete som verkar för en trygg miljö för kommunens invånare. I handlingsprogram ska kommunen beskriva sin förebyggande verksamhet samt förmågan till räddningstjänst. Att verka för skydd mot olyckor kan också innebära insatser riktade till privatpersoner som t.ex. att erbjuda utbildning och information om hur man förebygger och hanterar olyckor.

3.2.2 Anläggnings- och tillsynsansvar

Kommunen ska, som ägare eller nyttjanderättshavare till anläggning eller verksamhetsutövare i anläggning, se till att anläggningen uppfyller kraven i gällande lagstiftning. Då kommunen är tillsynsmyndighet för LSO, plan- och bygglagen (PBL), Boverkets byggregler (BBR) och andra föreskrifter, ska kommunen tillsyna såväl privata som egna anläggningar på det sätt som är rimligt i det enskilda fallet.

3.2.3 Andra ansvarsområden

Kommunala verksamheter vid vatten ska bedrivas på ett säkert sätt, undervisning i simning och vattensäkerhet ska ske i skolan enligt läroplan och kommunen ska bistå med akut hjälp och stöd vid drunkningsolyckor. Kommunen ska också genom rådgivning, information eller på annat sätt underlätta för den enskilde att fullgöra sina skyldigheter enligt LSO, d.v.s. att kunna larma vid olycka och ha kunskap om skäligen nivå av livräddningsutrustning vid anläggningar. Efter en drunkningsolycka ska kommunen göra en olycksundersökning.

8. 6 kap. 2 § föräldrabalken (SFS 1949:381).

9. 2 kap. lagen (SFS 2003:778) om skydd mot olyckor.

Man ska komma ihåg att kommunens vattensäkerhet inte enbart är beroende av hur den fysiska miljön är utformad utan påverkas i hög grad av vuxennärvaro, personaltäthet, attityder och socialt klimat – faktorer som är möjliga för kommunen att i olika hög grad påverka när det gäller t.ex. badhus, förskolor, skolor, lekplatser och andra offentliga miljöer.

3.3 Lagar

Det finns en rad lagar och föreskrifter som ger riktlinjer för anläggningsägare, nyttjanderättshavare och verksamhetsutövare inom vattensäkerhetsområdet. Allmänna råd, i bland annat föreskrifter, är generella rekommendationer om hur föreskrifter eller andra lagar och förordningar kan eller bör tillämpas i olika avseenden. Allmänna råd är inte bindande utan ger exempel på hur man kan uppfylla kraven i lagar och föreskrifter.

I **Arbetsmiljölagen**, AML, (SFS 1977:1160), finns regler om skyldigheter för arbetsgivare och andra skyddsansvariga att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet. Drunkningsrisker för personalen ska förebyggas. I lagen omfattas också skolelever under skoltid, men inte elever på fritids eller barn inom förskola. Man kan dock finna stöd för att miljön måste åtgärdas om barnens risker utgör en försämrad arbetsmiljö för personalen.¹⁰ Vid bygnadsarbeten ska en arbetsmiljöplan upprättas med beskrivning av riskreducerande åtgärder mot drunkning.¹¹

I Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS) återfinns krav för livräddare, dykare, hamnarbetare och andra som arbetar vid vatten, t.ex. gällande personlig skyddsutrustning, livräddningsutrustning, skydd mot nedkörning i vatten samt medicinska kontroller.

Lagen om skydd mot olyckor, LSO, (SFS 2003:778), beskriver att ägare eller nyttjanderättshavare till byggnader eller andra anläggningar i skäligen omfattning ska hålla utrustning för att rädda liv. Vad som är skäligen omfattning finns beskrivet i SRVFS 2007:5, Statens Räddningsverks allmänna råd och kommentarer om utrustning för vattenlivräddning vid hamnar, kajer, badplatser och liknande vattennära anläggningar. Enligt LSO ska kommuner verka förebyggande för skydd mot olyckor samt ansvara för räddningstjänst inom kommunens område. Handlingsprogram som beskriver den förebyggande verksamheten samt förmåga till räddningstjänst ska upprättas inför varje mandatperiod. Efter en räddningsinsats ska kommunen se till att olyckan undersöks för att i skäligen omfattning klarlägga orsakerna till olyckan, olycksförloppet och hur insatsen har genomförts.

Ordningslagen, OL (SFS 1993:1617), beskriver att brunnar, bassänger och liknande anläggningar ska förses med de säkerhetsanordningar som behövs och att risken för barnolycksfall särskilt ska beaktas. Detta gäller fasta anläggningar och inbegriper t.ex. inte flyttbara pooler. Polismyndigheten får besluta om de säkerhetsåtgärder som skall vidtas i fråga om en särskild anläggning.¹²

10. Kap. 3 § 2 AML samt AFS 2001:1 § 8–10.

11. Arbetsmiljöverket, AFS 2008:16.

12. 3 kap 5 § OL.

Plan- och bygglagen, PBL (SFS 2010:900), innehåller bestämmelser om planläggning av mark och vatten, samt om byggande och underhåll för byggnadsverk, byggprodukter, tomter, allmänna platser och andra anläggningar än byggnader som t.ex. småbåtshamnar och badplatser. I bestämmelserna finns också krav på bland annat säkerhet och på tillgänglighet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga (8 kap).

Boverkets byggregler, BBR (BFS 2011:6), som gäller vid nybyggnad, tillbyggnad och ändring, innehåller bland annat föreskrifter om skydd mot drunkning på tomter, avsnitt 8:95, och som enligt PBL även i skälig utsträckning ska tillämpas på allmänna platser och på områden för andra anläggningar än byggnader, som t.ex. badanläggningar.¹³ BBR anger att fasta bassänger för bad eller simning med större djup än 0,2 meter ska förses med särskilt skydd enligt det allmänna rådet till föreskriften, eller likvärdigt. Enligt avsnitt 8:952 ska även dammar, fasta brunnar och fasta behållare som inte är slutna och där vatten eller annan vätska förvaras, ha skydd, särskilt för barn, som begränsar risken för olyckor.

Produktsäkerhetslagen, (SFS 2004:451), anger att varor och tjänster som tillhandahålls av näringsidkare ska vara säkra. Lagen ska tillämpas på varor och tjänster i näringsverksamhet och varor i offentlig verksamhet. Definitionen av begreppet näringsidkare är vidare inom konsumenträttsliga lagstiftningen än inom skattelagstiftningen. Lagen omfattar till exempel produkter som flytvästar, simhjälpmedel, badleksaker och barnartiklar som kan komma att användas i samband med bad, samt tjänster som t.ex. fritidsdykning eller bad vid badanläggning och äventyrsbad.¹⁴

Skollagen (SFS 2010:800). Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas. Mål för sim- och vattensäkerhetsutbildning ges i kursplanen för idrott och hälsa. Måluppfyllelsen ska följas upp och dokumenteras.

3.4 Ansvar för övervakning och livräddning

Det finns, med undantag av nedanstående exempel, inga krav på att det måste finnas övervakning vid stränder och andra badanläggningar. Övervakning av de badande är dock ett bra sätt att verka för skydd mot olyckor.

Inget hindrar en kommun att låta allmänheten använda en badanläggning, som t.ex. en simhall, utan att kommunal personal närvarar. Anläggningsägaren ansvarar dock alltid för att anläggningen är säker för både personal och besökare. I lokalen ska bland annat livräddningsutrustning finnas i skälig omfattning.

13. 8 kap 12 § PBL.

14. Förutom produktsäkerhetslagen finns även lagen (1992:1326) om personlig skyddsutrustning för privat bruk och lagen (1992:1327) om leksakers säkerhet.

3.4.1 Näringsidkares ansvar

Vid anläggningar där näringsidkare erbjuder tjänster i form av badanläggningar, äventyrsbad, badkalas och liknande, ansvarar näringsidkaren, enligt produkt-säkerhetslagen, för att tjänsten är säker. I det ansvaret ingår att göra en riskbedömning och vid behov säkerställa att det t.ex. finns övervakande personal med livräddarkompetens. Behovet av övervakningspersonal är särskilt hög vid badanläggningar som i huvudsak riktar sig till barn och som innefattar badäventyr och vattenlek.

Vid bad, simundervisning, simtävlingar eller andra aktiviteter i privat- eller föreningsregi, åligger ansvaret för övervakning av deltagande barn på vårdnadshavaren om inte annat avtalas.

3.4.2 Skolors och kommuners ansvar för personer i verksamheten

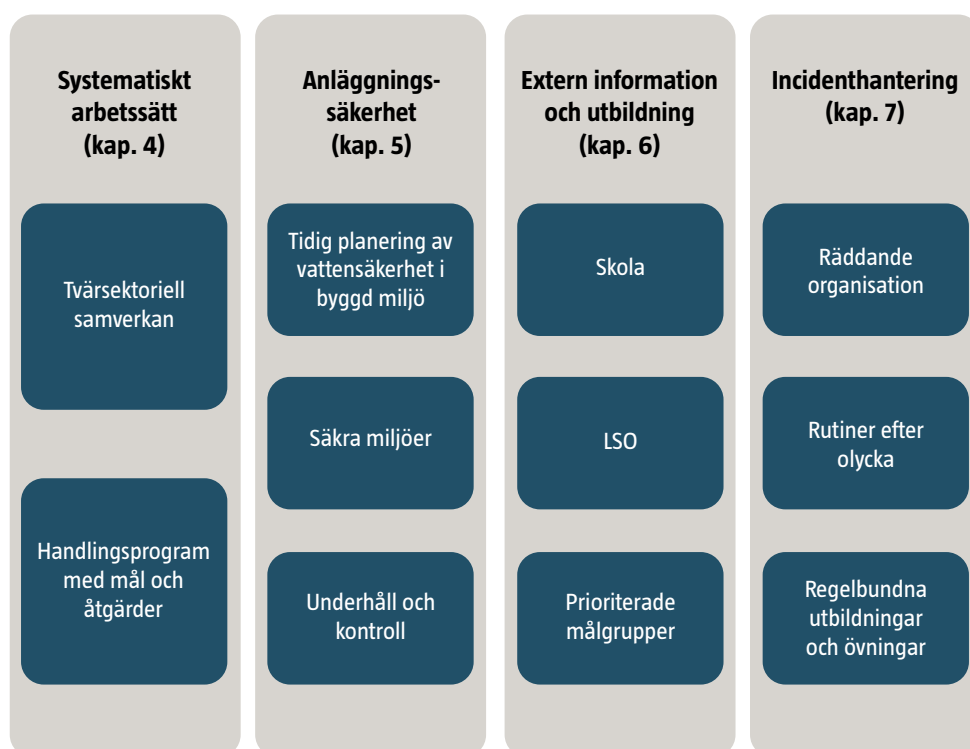
Skolor och kommuner ansvarar för övervakning av personer som badar inom verksamheten, t.ex. skolungdomar eller personer vid särskilda boenden eller andra inrättningar. Om kommunal personal överlämnar badande person, eller grupp, till annan person som inte är anställd av kommunen, kvarstår kommunens ansvar för den eller de badandes säkerhet.

Systematiskt vattensäkerhetsarbete

4. Systematiskt vattensäkerhetsarbete

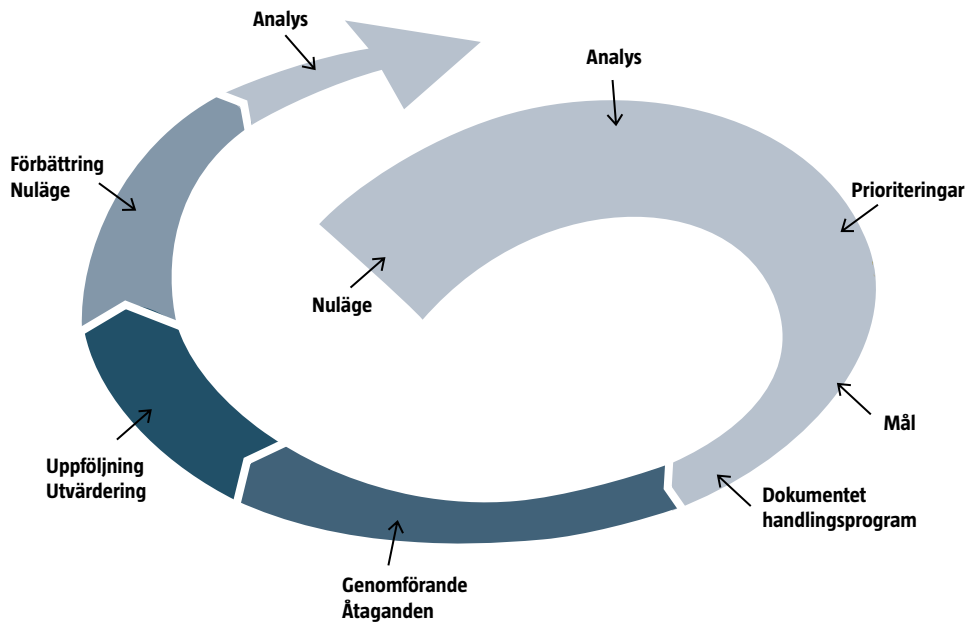
Detta kapitel är i första hand inriktat mot kommunal verksamhet, men innehållet kan i stor utsträckning tillämpas i privata anläggningar och verksamheter.

Drunkningar kan inträffa på många olika platser i kommunen och frågor som berör vattensäkerhet är ofta utspridda på många olika förvaltningar. Det kan därför vara svårt att få en samlad bild över drunkningsriskerna i kommunen och möjliga förebyggande åtgärder. Under följande kapitel ges förslag på hur kommunen kan ta ett helhetsgrepp över vattensäkerheten genom att se över verksamheten inom fyra nyckelområden:

Figur 12. Nyckelområden för arbete med vattensäkerhet.

Arbetet med områdena bör ske systematiskt och gärna genom samverkan mellan kommunens olika nämnder och förvaltningar. Då drunkningsolyckor kan för-
anleda räddningsinsats bör inventering av risker, mål och åtgärder integreras i arbetet med risk- och sårbarhetsanalyser och kommunens handlingsprogram för förebyggande verksamhet. En modell för en arbetsgång presenteras i nedanstående figur.

Figur 13. Systematiskt arbetssätt.

Vid större verksamhetsplatser, till exempel badhus, kan det vara relevant att även upprätta ett lokalt systematiskt olycksförebyggande arbete. Verksamhetschefen kan då ta fram ett lokalt handlingsprogram, t.ex. med utgångspunkt från ovanstående figurer.

4.1 Tvärssektoriell samverkan

Erfarenheter har visat att det är en fördel om arbetet med kommunens vattensäkerhet kan ske utifrån en tvärssektoriell plattform, exempelvis ledd av en sammankallande säkerhetssamordnare eller annan olycksförebyggande funktion. Genom att företrädare för olika kommunala förvaltningar deltar undviks att frågor hamnar mellan stolarna. Ett sådant förhållningssätt ingår för övrigt som ett av kriterierna i konceptet Säker och Trygg kommun (Safe Communities) vilket stöds av FN:s World Health Organization (WHO). I ett sådant samarbete kan gärna även utomstående aktörer inbjudas som t.ex. polis, lokala föreningar och organisationer med anknytning till aktiviteter vid vatten.

4.2 Handlingsprogram med mål och åtgärder

Kommunen ska enligt LSO upprätta ett handlingsprogram som beskriver kommunens förebyggande verksamhet samt ett handlingsprogram för räddningstjänst. Bestämmelserna syftar till ”att i hela landet bereda människors liv och hälsa samt egendom och miljö, ett med hänsyn till de lokala förhållandena tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor. (LSO, §1)”

I lagen anges övergripande nationella mål och grundläggande verksamhetsmål som kommunerna ska komplettera med egna verksamhetsmål i handlingsprogram. De nationella målen är riktninggivande, vilket betyder att de styr vilket arbete som ska utföras men inte på vilket sätt. Kommunerna kan därför vidta olika åtgärder för att nå upp till de nationella målen. I detta sammanhang

kan handlingsprogrammen liknas vid verktyg eller instrument för målstyrning av säkerhetsarbetet i kommunen. Målen ska visa vad kommunen avser att uppnå med verksamheten i stora drag.

I handlingsprogrammen ska de risker i kommunen vilka kan leda till räddningsinsats framgå. Drunkningsolyckor är en av flera olyckstyper som kan leda till räddningsinsats. I handlingsprogrammet bör sedan tidsbestämda mål och ansvar för utförande av åtgärder preciseras. Handlingsprogram är ett sätt för kommunen att samlat styra hur arbetet med t.ex. vattensäkerhet ska utvecklas. Vinsterna i att arbeta med handlingsprogram kan vara många. Ett bra handlingsprogram ger kommunen möjlighet att följa upp, utvärdera och förbättra verksamheten, t.ex. arbetet med vattensäkerhet. Det ger också en samlad information till medborgarna om risker kopplad till t.ex. vattenmiljöer, prioriteringar, målsättningar etc. för området. Förslag på punkter att ta upp i kommunens handlingsprogram för förebyggande verksamhet finns i bilaga 1.

4.3 Nuläge och analys

I processens första två steg, se figur 13, görs en nulägesbild följt av en analys. Detta är en förutsättning för att effektivt kunna ta sig an eventuella brister och få svar på effekterna av tidigare åtgärder.

Nulägesbilden innehåller en beskrivning av olycksbilden, vilket arbete som görs idag samt riskinventeringar av aktuella miljöer. Informationen kan hämtas från den egna verksamheten, men även från externa källor som t.ex. föreningar, allmänheten, organisationer och myndigheter som t.ex. MSB, Polisen och Socialstyrelsen. I beskrivningen av nuläget kan man utgå ifrån följande frågeställningar:

- Hur ser olycksbilden ut?
- Vilka olyckor har inträffat tidigare?
- Sker en ökning eller minskning av antalet olyckor?
- Hur ser dagens vattensäkerhetsarbete ut?
- Beskrivning av organisation och uppdrag.
- Vilken information eller råd ger kommunen för att underlätta för den enskilde att förebygga drunkningsolyckor?
- Är tidigare uppställda mål uppfyllda?
- Hur ser måluppfyllelsen ut i skolan vad gäller sim- och vattensäkerhetsundervisningen?
- I vilken omfattning finns rutiner för kontroll av livräddningsutrustning och anläggningarnas säkerhet?
- Finns lokalt systematiskt säkerhetsarbete, exempelvis i badhus?
- Sker utbildning i livräddning och första hjälpen?
- Vilka målsättningar/önskemål finns om vattensäkerhet?

En riskinventering bör innehålla ett helhetstänkande om de risker som kan finnas i eller vid anläggningen. Inventeringen kan exempelvis dokumenteras genom en karta över området, där faror och säkerhetsåtgärder markeras. Vid bemannade anläggningar kan även information som rör rutiner och utbildning

dokumenteras. Förslag till punkter att beakta i en riskinventering återfinns i bilaga 2. Utifrån riskinventering görs en analys av om miljöerna är säkra och det systematiska säkerhetsarbetet fullgott. Om så inte är fallet bör analysen också innehålla svar på om rutiner bör tas fram eller utvecklas, om miljöer behöver förändras och på vad som i övrigt krävs för att förbättra det systematiska säkerhetsarbetet.

4.4 Prioritering och målsättning

Utifrån de brister som framkommit i nulägesanalysen görs sedan en prioritering och målsättning. Målen kan delas upp i säkerhetsmål och prestationsmål och bör vara specifika, mätbara, accepterade, realistiska och tidsatta (SMART-modellen). Säkerhetsmål beskriver den nivå av skydd och säkerhet som kommunen bör nå. Säkerhetsmålen formuleras utifrån medborgarens perspektiv och anger vilken effekt eller vilket resultat som eftersträvas.

Prestationsmål anger hur kommunen ska uppnå säkerhetsmålen och därigenom verksamhetsmålen. Prestationsmålen kan formuleras i termer av vilka åtgärder och aktiviteter som ska utföras, till exempel direkta insatser, information, utbildning och tillsyn. Till prestationsmålen bör kommunen ange vilken nämnd eller förvaltning som är ansvarig för att målet uppnås och dessutom ange hur samverkan bör ske samt när målet ska vara nått. Ned följer en rad utdrag ur säkerhetsmål och prestationsmål från olika kommuner:

Värnamo kommun (2009)

Säkerhetsmål:

Människor ska kunna vistas i och kring vattnet utan att riskera att skadas eller omkomma genom drunkning. Uppföljning av detta sker årligen i kommunens riskhanteringsgrupp.

Prestationsmål:

- All berörd personal på badanläggningar som tillhör kommunen ska ha en adekvat säkerhetsutbildning.
Ansvar: Fritidsförvaltningen.
- Kommunen ska arbeta aktivt för att personal på badanläggningar som inte tillhör kommunen ska ha en adekvat säkerhetsutbildning.
Ansvar: Fritidsförvaltningen.
Samverkan: Svenska Livräddningssällskapet, Värnamo simsällskap, Forshedabadet, Värnamo sjukhus.
- Inom kommunens geografiska område ska det finnas en temagrupp som hanterar frågor rörande vattensäkerhet.
Ansvar: Räddningstjänsten.
Samverkan: Svenska Livräddningssällskapet, Värnamo simsällskap.

Luleå kommun (2009)**Säkerhetsmål:**

- När människor är vid badplatser, kajer och bryggor ska de ha möjlighet att utföra en livräddande insats.

Prestationsmål:

- Tekniska nämnden och fritidsnämnden förser kommunala badplatser, kajer och bryggor med livräddningsutrustning, stegar och i vissa fall skyltning.
- Tekniska nämnden och fritidsnämnden ska utföra kontroll av utrustningens skick regelbundet, minst varje vår och i övrigt enligt Svenska Livräddningssällskapets rekommendationer.

Helsingborgs kommun (2012)**Säkerhetsmål:**

- Andelen skadade i samband med båt- och badolyckor ska minska.
- Andelen simkunniga personer ska öka.

Prestationsmål:

Kommunen ska...

- anställa strandvärdar sommartid vid Örby Ängar, Råå vallar, Fria bad samt trädäcket vid Gröningen.
- ha en vattenlivräddningsorganisation som omfattar både ytlivräddning och dykning.
- medverka i den årliga nationella vattensäkerhetsveckan i form av information till medborgarna.
- arbeta med vattensäkerhet enligt Svenska Livräddningssällskapets kriterier för en vattensäker kommun.

Anläggningssäkerhet

5. Anläggnings säkerhet

5.1 Tidig planering av vattensäkerhet

Vid planering av nya anläggningar, områden vid vatten eller med inslag av vatten, eller vid upprustning av befintliga miljöer, bör en riskinventering enligt avsnitt 4.2.1 ingå. Barns säkerhet bör särskilt beaktas. Många förebyggande åtgärder är enkla om de planeras i rätt tid så att de ingår i det planerade utförandet. Avsnitt 5.2 innehåller exempel på åtgärder och utföranden som kan vara lämpliga i olika sammanhang.

5.2 Säkra miljöer

I det här kapitlet beskrivs vilka regler som är relevanta för olika anläggningar. Inom varje område ges också förslag på ytterligare säkerhetsåtgärder samt vilken information som kan vara lämplig till allmänheten. Dessa förslag är inte bindande. Ägaren, huvudmannen eller annan ansvarig måste göra bedömningen om förslagen kan uppfylla tillräcklig skyddsnivå enligt lagkrav.

5.2.1 Badstränder

En tredjedel av alla drunkningsolyckor med barn sker vid badstränder. En stor bidragande orsak är bristande tillsyn. Uppblåsbara flythjälpmedel är en riskfaktor då föräldrar invaggas i falsk trygghet. En del olyckor sker också på grund av att barnets simförmåga överskattas, av föräldrar eller barnet själv. Vid alkoholpåverkan ökar riskerna markant. Omkring 40 % av ungdomarna som omkom genom drunkning år 1998–2007 hade druckit alkohol.

För att underlätta vid larmning bör badplatser förses med skylt med anläggningens namn och koordinater (SWEREF 99). Detta är viktigt för att larmcentralen snabbt ska kunna fastställa positionen och omgående kunna larma ut hjälpresurser till rätt plats. Riktlinjer för säkerhetsåtgärder vid bevakade stränder finns fastställda av ILSE, den europeiska avdelningen av International Life Saving Federation.¹⁵

Kommuner ska kontrollera vattenkvaliteten vid offentliga badanläggningar. Offentliga stränder med mer än 200 besökare per dag räknas som EU-bad och ska ha skyltar som tydligt visar på vattnets kvalitet.¹⁶

Vad säger lagen?

- Är det fråga om en anläggning ska ägaren eller nyttjanderättshavare tillhandahålla livräddningsutrustning i skäligen omfattning.¹⁷
- En badstrand räknas som en anläggning om ägaren eller nyttjanderättshavaren iordninggjort platsen på något sätt, t.ex. genom bryggor, skyltning, omklädningshytter, papperskorgar eller liknande. Naturliga badstränder omfattas därför inte av kravet på livräddningsutrustning.¹⁸
- Offentliga badvatten ska registreras och vattenkvaliteten ska kontrolleras enligt en plan samt rapporteras till Havs- och vattenmyndigheten. Alla bad med mer än 200 besökare per dag, listas som EU-bad och ska ha skyltar som tydligt visar på badvattnets kvalitet.^{19,20}

Kommunens ansvar

Livräddningsutrustning ska placeras ut väl synlig med högst 100 meters mellanrum, i enlighet med de allmänna råden. Kan badplatsen räknas som särskilt riskfylld, t.ex. om risk finns att en nödställd förs så långt ut att det är svårt att undsätta genom att kasta livboj, bör livräddningsutrustningen kompletteras med räddningsbåt eller livflotte.

Anläggningen ska hållas i vårdat skick och underhållas.²¹ Badvattnet ska registreras i ett kommunalt badvattenregister med anteckningar om badsäsong. Vattenkvaliteten ska kontrolleras och rapporteras till Havs- och vattenmyndigheten.

Kommunen har inget formellt ansvar för övervakning av privatpersoner som badar, om inte badet är att anse som en tjänst.²² Kommunen ansvarar däremot för skolelever och andra personer i kommunal verksamhet. Ansvaret kan inte överlåtas.

Kommunens tillsynsansvar vid privata badstränder

Kommunen kan utöva tillsyn över att anläggningsägaren eller nyttjanderättshavaren håller med livräddningsutrustning i skäligen omfattning.

15. ILSE, (2005), Beach Safety – operational guidelines.

16. Badvattendirektiv 2006/7/EC.

17. 2 kap. 2 § LSO.

18. SRVFS (2007:5).

19. Badvattenförordningen (NFS 2008:218).

20. Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om badvatten (NFS 2008:8).

21. 8 kap. 14–15 §§ PBL.

22. Se kapitel 3.4.

Tips för ökad säkerhet:

- Halkskydd på stegar eller andra områden som ofta är våta.
- Papperskorgar minskar risken för skador på grund av krossat glas.
- Vid behov flera stegar upp ur vattnet för att förhindra trängsel.
- Regelbundna kontroller av livräddningsutrustningen. Första kontroll bör ske i god tid innan badsäsongen.
- Badplatsen kan bevakas av utbildad badvakt. avsnitt 7.1.2.
- Flaggning, vid bemannade badplatser. Se avsnitt 8.4.
- Städning och kontroll av anläggningens skick bör ske med regelbundenhet enligt en plan.
- Finns kiosk eller annan lokal i närheten kan sjukvårdsutrustning placeras där. Personalen kan utbildas i första hjälpen.
- Båttrafik kan hänvisas till annan plats.
- Välbesökta naturliga badstränder kan också förse med livräddningsutrustning. Ägaren eller nyttjanderättshavaren kan då informera om att området inte underhålls eller kontrolleras.
- Riktlinjer från ILSE (International Life Saving Federation of Europe) kan tillämpas.²³

Förslag på information till allmänheten**Obevakad mindre badplats:**

- Skylt med badplatsens namn, eventuella risker och förbud, kontaktuppgifter för felanmälan och larmning, koordinater enligt SWEREF 99.
- Eventuellt skyltar vid livräddningsutrustning (112, namn på badplatsen och koordinater enligt SWEREF 99, uppgifter för felanmälan).
- Eventuellt övrigt budskap om ansvar. Se kapitel 8.3.1.

Obevakad större badplats:

- Informationstavla med badplatsens namn, översiktskarta, eventuella risker och förbud, kontaktuppgifter för felanmälan och larmning, koordinater enligt SWEREF 99.
- Eventuellt skyltar vid livräddningsutrustning (112, namn på badplatsen och koordinater enligt SWEREF 99, uppgifter för felanmälan).
- Eventuellt övrigt budskap om ansvar. Se kapitel 8.3.1.

Bevakad badplats:

- Informationstavla med badplatsens namn, översiktskarta, eventuella risker och förbud, kontaktuppgifter för felanmälan och larmning, koordinater enligt SWEREF 99, beskrivning av övervakning (tider, ansvar, flaggning) samt upplysning om föräldrars ansvar. Se kapitel 8.3.1.
- Eventuellt skyltar vid livräddningsutrustning (112, namn på badplatsen och koordinater enligt SWEREF 99, uppgifter för felanmälan)

23. ILSE, (2005), Beach Safety – operational guidelines.

Figur 14. Exempel på innehåll för badplatsskylt.

5.2.2 Brunnar

Olyckor med kommunala brunnar är idag sällsynta tack vare lagstiftning om skyddsåtgärder. Ibland händer dock att brunnslock saknas t.ex. på grund av snö-
röjning. Inom jordbruket inträffar däremot olyckor oftare, inte sällan på grund
av syrebrist vid arbete nere i brunnar eller då barn faller ner i öppna anläggningar
som t.ex. gödselbrunnar.

Vad säger lagen?

- Brunnar, bassänger och liknande anläggningar ska vara försedda med de säkerhetsanordningar som behövs med hänsyn till anläggningarnas belägenhet och beskaffenhet. Behovet av att säkerhetsanordningen ger ett tillräckligt skydd mot olyckor med barn ska särskilt beaktas. Anläggningens ägare eller den som till följd av nyttjanderättsavtal eller på någon annan grund är i ägarens ställe ansvarar för att anläggningen är försedd med nödvändiga säkerhetsanordningar.²⁴
- Risken för olycksfall ska begränsas.²⁵ Dammar, fasta brunnar och fasta behållare som inte är slutna och där vatten eller annan vätska förvaras, ska ha skydd som begränsar risken för personskador till följd av fall i vattnet eller vätskan. Brunnslock bör ha en låsanordning som inte kan öppnas av barn.²⁶

Kommunens ansvar

Kommunen ska se till att kommunala brunnar är utrustade så att olyckor förhindras.

Kommunens tillsynsansvar över privata brunnar

Kommunens byggnadsnämnd kan utöva tillsyn av att byggherren och anläggningens ägare fullgör sina skyldigheter enligt bygglagstiftningen.

Tips för ökad säkerhet

- Försvåra möjligheten att lyft av lock på brunnar genom hög vikt, inre sarg eller låsanordning.
- Brunnen kan t.ex. vara inhägnad, övertäckt, ha fallskydd eller annan insats som förhindrar olyckor.

24. 3 kap. 5 § OL.

25. 8 kap. 9 och 12 §§ PBL.

26. 8:952 BBR.

5.2.3 Badbryggor och hopptorn

Badbryggor och hopptorn skapar möjlighet till härliga upplevelser i vatten och uppskattas framförallt av barn och unga. I sällsynta fall har hopptorn saboterats och det har förekommit att farliga föremål placerats i vattnet.

Vad säger lagen?

- Risken för olycksfall ska begränsas.²⁷
- Bryggan eller hopptornet ska hållas i vårdat skick.²⁸
- Ägaren eller nyttjanderättshavaren ska i skäligen omfattning hålla med livräddningsutrustning.²⁹

Kommunens ansvar

Kommunen har inget formellt ansvar för övervakning av privatpersoner som badar. Är kommunen näringsidkare som tillhandahåller en betald tjänst ska däremot en bedömning göras om badvakter behövs för att tjänsten ska vara säker.³⁰

För kommunala hopptorn och badbryggor ansvarar kommunen för att byggnadsverket är säkert konstruerat och väl underhållet. I ansvaret ingår också att se till att bottenförhållandena är säkra. Om kommunen hyr ut eller lånar ut brygga eller hopptorn övertas ansvaret för anläggningens säkerhet av hyres- eller låntagaren. Detta kan meddelas hyres- eller låntagaren skriftligen.

Livräddningsutrustning ska placeras vid eller i nära anslutning till badbryggan eller hopptornet. Stegar upp ur vattnet bör normalt sett nå minst 1 meter under vattenytan vid lågvatten. Sker en badolycka vid en kommunal brygga som tydligt är avsedd för båtar, kan inte kommunen anses som skadeståndsskyldig. Bryggans användningsområde kan förtydligas genom skyltning, exempelvis "badning förbjuden".

27. 8 kap. 9 och 12 §§ PBL.

28. 8 kap. 14 § PBL.

29. 2 kap. 2 § LSO.

30. Se kapitel 3.4.

Kommunens tillsynsansvar över privata bryggor och hopptorn

Kommunen kan utöva tillsyn över att anläggningsägaren eller nyttjanderätts-havaren håller med livräddningsutrustning i skälig omfattning. Byggnadsnämnden har möjlighet att förbjuda den som äger eller har nyttjanderätt till ett byggnadsverk, som t.ex. brygga eller hopptorn, att använda byggnadsverket, om det har brister som kan äventyra säkerheten.

Tips för ökad säkerhet

- Flera stegar upp ur vattnet förhindrar trängsel.
- Halkskydd, särskilt vid stegar och trappor.
- Bryggans kant kan markeras och förses med rullskydd.
- Möjlighet att vila i vattnet genom greppvänlig list, ledstång eller rep strax över vattenytan runt badbryggan eller fotstöd under vattenytan längs med badbryggans kanter. Åtgärderna ska vara utformade så att inte någon kan fastna eller skadas.
- Regelbundna kontroller av byggnadsverk, livräddningsutrustning och bottenförhållanden.

Vattendjup vid dykning

Internationella simförbundet, FINA, rekommenderar följande minsta djup vid dykning med huvudet först:

	HÖJD ÖVER VATTENYTA	REK. MINSTA DJUP
Bassängkant el. brygga	0 m	2,7 m
Trampolin	1 m	3,5 m
Trampolin	3 m	3,8 m
Plattform	1 m	3,3 m
Plattform	3 m	3,6 m
Plattform	5 m	3,8 m
Plattform	7,5 m	4,5 m
Plattform	10 m	5 m

Tabell 3. FINA Facilities Rules 5.3.1.

Förslag på information till allmänheten

- Information om djup och eventuella andra risker. Eventuell förbudsskylt mot dykning med huvudet före.
- Skylt, väl synlig, i nära anslutning, med information om badplatsens namn, uppgifter för larmning (112, koordinater enligt SWEREF 99) och uppgifter för felanmälan.
- Övrigt budskap om ansvar. Se kapitel 8.3.1.

5.2.4 Bostadskajer och kajpromenader

Det blir allt vanligare att gamla kajområden öppnas upp för allmänheten och ofta i samband med byggnation av vattennära bostadsområden.

Kajerna var förr arbetsområden som omfattades av arbetsmiljölagens krav på säkerhetsåtgärder. Vid ändring till bostadsområden blir området kvartersmark eller allmänplatsmark med samma säkerhetskrav som tomtmark.

Förutom att hålla med livräddningsutrustning finns även en rad andra åtgärder som anläggningsägaren kan anordna för att minska riskerna, som t.ex. räcke där det kan vara risk för trängsel eller vid behov av barnsäkerhet.

Åtgärder som minskar risken för fall ner i vattnet är att rekommendera om:

- Många människor eller barn kan tänkas vistas i området.
- Vattnet utgör särskild fara t.ex. på grund av vattendjup eller starka strömmar.
- Bil-, gång- eller cykelvägar finns i nära anslutning.
- Höjdskillnad finns mellan gångplan och vattenyta så att det är svårt att nå en nödställd.
- Annat behov finns enligt riskanalys.

Vad säger lagen?

- Livräddningsutrustning ska finnas i skäligen omfattning.³¹
- Byggnadsverket ska ha väsentliga egenskaper i fråga om bland annat säkerhet vid användning och skydd med hänsyn till hälsa.³²
- På tomter, allmänna platser och områden för andra anläggningar, ska risk för olycksfall begränsas.³³

31. 2 kap. 2 § LSO.

32. 8 kap. 4 § PBL.

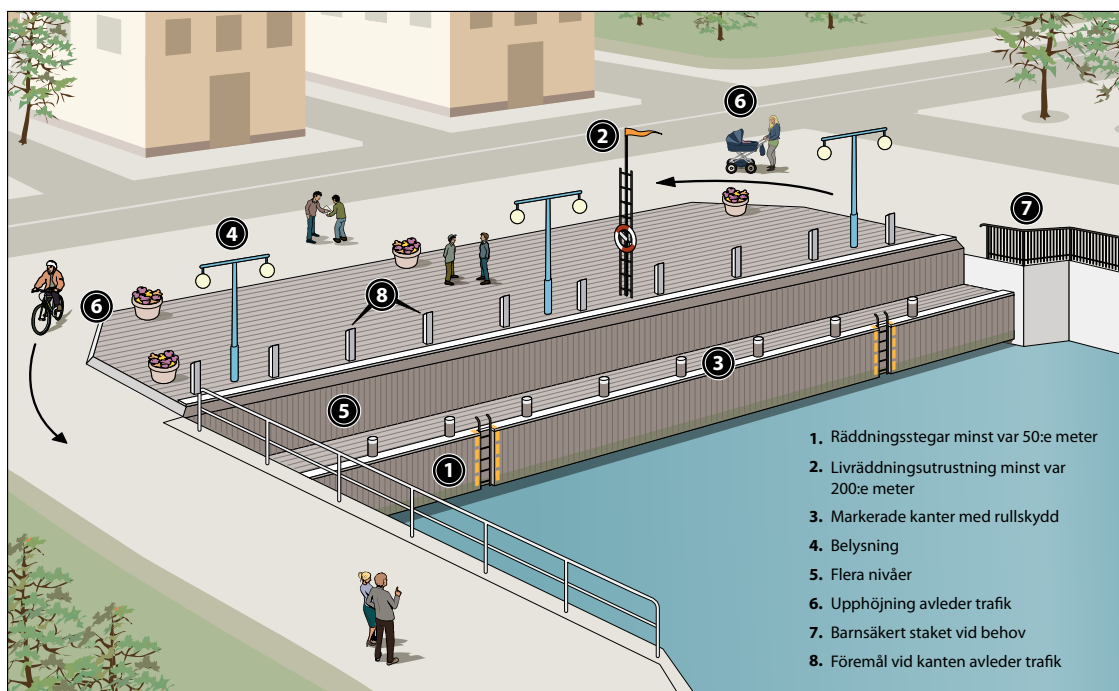
33. 8 kap. 9 och 12 §§ PBL.

Kommunens ansvar

Gäller det en kommunal bostads- eller kajpromenad ska kommunen hålla med livräddningsutrustning. Livräddningsutrustning bör finnas minst var 200:e meter. Avståndet mellan utrustningarna bör vara betydligt kortare i områden där många människor vistas. Skälig nivå av utrustning är livboj, stege samt redskap för att nå person i vattnet, exempelvis livräddningshake. Räddningsbåt eller livflotte kan vara motiverat om en nödställd riskerar att hamna utanför livbojlinans räckvidd, t.ex. vid strömmande vatten. Utrustningen bör vara väl utmärkt så att den syns tydligt under alla tider på dygnet.

Väg upp ur vatten bör finnas minst var 50:e meter. Avståndet kan gärna minskas till 25 m i områden där många människor vistas. Väg upp ur vatten kan bestå av stege eller inbyggd trappa. Den bör vara väl synlig alla tider på dygnet, belyst och/eller väl utmärkt med gula reflexer. Stegar bör nå minst en meter under vattenytan vid lågvatten.³⁴

Då det gäller privata bostadskajer och kajpromenader kan kommunen utöva tillsyn av att anläggningsägaren eller nyttjanderättshavaren håller med skälig livräddningsutrustning.

Exempel på säkerhetsåtgärder vid kajparti vid Norra Älvstranden, Göteborg.

34. SRVFS (2007:5).

Tips för ökad säkerhet

- Räcke kan sättas upp. I bostads- och fritidsområden bör det vara barnsäkert upp till 0,9 m.
- Kajkanten kan byggas i flera nivåer, tillräckligt breda, så att personer inte faller direkt ner i vattnet.³⁵
- Kajkanten kan vara belyst.
- Kajkanten kan markeras med kontrastmarkering, stolpar eller pollare och förses med sargkant som rullskydd.
- Gång- och cykeltrafik kan ledas bort från kajkanten med hjälp av föremål eller upphöjningar.
- Om båttrafik förekommer bör inte badning tillåtas, alternativt kan badområdet vara avskilt från båttrafik.
- Innegårdar och lekplatser i nära anslutning kan förses med barnsäkert staket och grind.

5.2.5 Fasta poolanläggningar

Ett par dödsfall sker varje år i fasta pooler i t.ex. badhus, friluftsbad och vattenland. Oftast gäller det unga människor där övervakningen varit bristfällig. Det är därför ytterst viktigt att information om personalens och föräldrarnas ansvar förmedlas på ett tydligt sätt.

Drygt 1 600 barn skadas också varje år så allvarligt i olyckor relaterade till badanläggningar att de behöver uppsöka en akutmottagning. Vanligt är att barnen halkar, faller, klämmer eller skär sig, dyker på för grunt vatten eller landar på en kamrat i vattnet. Vattenrutschbanor är inblandade i många olyckor.

För att uppfylla lagen om skydd mot olyckor och produktsäkerhetslagen bör ägare till badanläggningar organisera ett systematiskt säkerhetsarbete där riskerna i anläggningen beskrivs och riskreducerande åtgärder vidtas. Det finns också europastandarder för simbassänger som kan tillämpas. Europastandarderna är framtagna av företrädare för branschen och frivilliga att uppfylla.

Vad säger lagen?

- Anläggningen ska vara försedd med livräddningsutrustning i skäligen omfattning.³⁶
- Brunnar, bassänger och liknande anläggningar ska vara försedda med de säkerhetsanordningar som behövs med hänsyn till anläggningarnas belägenhet och beskaffenhet. Behovet av att säkerhetsanordningen ger ett tillräckligt skydd mot olyckor med barn ska särskilt beaktas. Anläggningens ägare eller den som till följd av nyttjanderättsavtal eller på någon annan grund är i ägarens ställe ansvarar för att anläggningen är försedd med nödvändiga säkerhetsanordningar.³⁷
- Vattenrutschbana och andra personbärande eller personförande anordningar för nöjesändamål får bara tillhandahållas allmänheten om de ger en betryggande säkerhet mot olycksfall och är besiktigade. Rikspolisstyrelsen har gett ut föreskrifter om hur besiktningen ska utföras.³⁸ Ett ackrediterat besiktningsorgan ska besiktiga vattenrutschbanan och utfärda ett godkännandebevis. Om besiktningsorganet bedömer att den inte är säker ska besiktningsorganet meddela polismyndigheten som då beslutar om användningsförbud.
- För fasta pooler och dammar, med vatten djupare än 0,2 m, krävs skydd mot olycksfall.³⁹
- Vid nybyggnad, ombyggnad och annan ändring av byggnader, som t.ex. ändrad användning, ska krav på säkerhet vid användning uppfyllas enligt BBR. Vid nyanläggning av allmänna platser och andra anläggningar ska risk för olyckor begränsas på samma sätt som för tomter enligt BBR.⁴⁰
- Verksamhetsutövaren skall fortlöpande planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga att olägenheter för människors hälsa uppstår.⁴¹ Tjänster som tillhandahålls av näringsidkare ska vara säkra.⁴²

En säker tjänst

Är anläggningsägaren att räkna som en näringsidkare som kan tillhandahålla bad räknas detta som en tjänst enligt produktsäkerhetslagen (2004:451). För kommuner får en bedömning göras från fall till fall.

Enligt lagen måste en tjänst vara säker. Konsumentverket har i samarbete med bland annat MSB tagit fram en vägledning, *Anvisningar för badanläggningar*, med beskrivning av faktorer att beakta för att uppfylla kravet på en säker tjänst:

1. Säkerhetspolicy ska upprättas
2. Riskanalys och systematiskt säkerhetsarbete
3. Kompetenskrav hos badvärdar och säkerhetsutbildning
4. Räddningsutrustning
5. Kontroll av tillträde till badanläggningen
6. Säkerhetsinformation

36. 2 kap. 2 § LSO.

37. 3 kap. 5 § OL.

38. RPSFS 2011:6, FAP 513-1.

39. 8:951 BBR.

40. 4 och 5 §§ samt 9 och 12 §§ PBL.

41. 26 kap. 19 § Miljöbalken.

42. Produktsäkerhetslagen (SFS 2004:451).

Kommunens ansvar vid kommunala fasta poolanläggningar

Kommunen ansvarar för skolelever och andra personer i kommunal verksamhet. Ansvaret kan inte överlåtas.⁴³ Kommunen har som anläggningsägare skyldighet att se till att lämpligt skydd mot olycksfall är ordnat.⁴⁴ Skyddet kan omge poolen eller området. Som minsta åtgärd bör åtgärder vidtas för att förhindra att barn på obehörigt sätt tar sig in i poolområdet. Livräddningsutrustning ska finnas i skäligen omfattning.⁴⁵

Anläggningen och skyddet ska hållas i vårdat skick. Anordningar för brandskydd, hygien, hälsa och miljö samt för säkerhet ska alltid fylla sitt ändamål.⁴⁶ Kommunen ska utföra kontinuerliga mätningar av vattenkvaliteten, utföra tillsyn av reningsanläggningarna, kontrollera doseringen av desinfektionsmedel samt upprätta rutiner vid förorening.⁴⁷ Utloppsöppningar i pooler bör förses med galler eller dylikt. Det är även lämpligt att pooler är fria från öppningar, infästningar och andra föremål under vattenytan där personer eller kläder kan fastna.⁴⁸

Risker och åtgärder bör dokumenteras samt behandlas i kommunens handlingsprogram för förebyggande verksamhet.⁴⁹ I de fall kommunen bedömer att badverksamheten faller under produktsäkerhetslagen, kan Konsumentverkets *Anvisningar för badanläggningar* användas för att säkerställa kravet på säker tjänst.

Kommunens tillsynsansvar över privata fasta poolanläggningar

Kommunen kan utöva tillsyn över att privata anläggningsägare håller med livräddningsutrustning i skäligen omfattning. Kommunen kan också kontrollera att ägaren uppfyller skyddskraven enligt BBR, t.ex. poolnät, överdrag, pooltak eller inhägnad runt pool eller tomt.

Tips för ökad säkerhet

- Övre gräns för antal besökare.
- Staket, stängsel eller överdrag enligt kapitel 8.5 och 8.6.
- Inhägnad tomt, alternativt låsta lokaler.
- Övervakning med livräddningskunnig badvakt. Se kapitel 71.2.
- Poollarm övervakat av livräddare.
- Personalen kan kontakta varandra via kommunikationsutrustning.
- Föräldrars ansvar kan tydliggöras.

Ytterligare råd för säkerhet angående attraktioner och interiör vid fasta poolanläggningar återfinns i bilaga 3.

43. Se kapitel 3.4.

44. 3 kap. 5 § OL.

45. 2 kap. 2 § LSO.

46. 8 kap. 14 § PBL.

47. Socialstyrelsens allmänna råd om bassångbad, SOSFS 2004:7.

48. 8:951 BBR.

49. 3 kap 3§ LSO.

Vid bemannade badanläggningar kan det vara lämpligt att upprätta rutiner avseende följande områden:

- Larmning.
- Utrymning.
- Livräddning och omhändertagande av skadad person.
- Förorening, kemhantering och kemolycka.
- Brand.
- Övervakning, rondering och avvisning.
- Översyn av anläggningen, skyddsronder, hälsoinspektioner, tillsyn av livräddningsutrustning.
- Städning.
- Hantering av riskfyllda moment, t.ex. höjning och sänkning av bassängbotten, vågmaskiner etc.
- Utbildningar och regelbundna övningar i ovanstående.

Europastandarder för simbassänger kan tillämpas. SS-EN 15288-1:2008+A1:2010 tar upp säkerhetskrav när det gäller design, SS-EN 15288-2:2008 handlar om säkerhetskrav för själva verksamheten och SS-EN 13451-1:2011 tar upp utformning av viss poolutrustning.

Förslag på information till allmänheten

Skylt vid entré och central del av badet med exempelvis:

- Anläggningens namn.
- Öppettider.
- Eventuella risker, förbud och åldersgränser.
- Uppgifter för larmning (112). Vid utomhusanläggningar är även koordinater enligt SWEREF 99 till hjälp för larmcentralen. Se skyltexempel på sidan 42.
- Förtydligande av personalens respektive föräldrars ansvar för övervakning.
- Kontaktuppgifter om besökare finner fel på anläggningen.
- Uppmaning att hålla eventuella grindar stängda.
- Djupaste och grundaste vattendjup bör finnas tydligt markerade på och vid bassängkanten. Markeringar bör också sättas ut vid övergången från djupt till grunt vatten. Texten bör vara svart eller mörkt blå och bakgrunden vit med mörk bård.
- Eventuella förbudsskyltar mot dykning i grunda områden.
- Eventuella varningskyltar om halkrisk i våta områden.
- Information vid attraktioner om risker, förbud, åldersgränser och föräldrars ansvar.
- Hygieniska regler i eventuella duschutrymmen och bastu.
- Skyltar som visar eventuella sjukvårdsutrustningar, utrymningsvägar och brandsläckningsredskap.
- Tydlig utmärkning av plats eller rum där allmänheten kan söka hjälp av personal.
- Råd och regler på webbplats.

Kommunen kan passa på att informera om kraven på skydd för pooler i samband med marklovsansökan eller bygganmälan. För att enbart bygga en pool behövs inget bygglov. Marklov kan behövas om markens höjdläge ändras avsevärt.

Information om ansvar för övervakning

Flera drunkningsolyckor har på senare år inträffat då föräldrar, lärare och fritidsledare vid utflykter inte hållit tillräcklig uppsikt över de medföljande barnen. För att undvika detta bör särskilt vikt läggas vid att informera besökarna om vilket tillsynsansvar de har och att barngrupper bör åtföljas av tillräckligt antal vuxna. I de fall ronderande personal finns i anläggningen bör också besökarna tydligt informeras om att personalen inte har huvudansvaret för övervakningen.

MSB har tagit fram en broschyr, *Säkerhet vid bad med barngrupp*, med råd för säkrare badbesök. Broschyren, som bör läsas igenom redan innan besöket, riktar sig till rektorer, lärare, lägerledare, föräldrar och andra som ansvarar för större barngrupper.

I en studie⁵⁰ av MSB visade det sig att i en badhusmiljö fungerar säkerhetsbudskap i form av affischer och högtalarutrop väl, medan broschyrer och muntlig information vid entréer ger sämre resultat. En skylt om ansvar i simhall kan t ex. se ut så här:

Information till dig som är vår gäst

Som gäst i vår simhall har du ansvar för din egen säkerhet, det innebär att:

- Du följer de anvisningar som finns uppsatta.
- Du tar ansvar för övervakningen av dina barn.
- Du larmar personalen om olycka eller incident inträffar.

Vi ansvarar för att:

- All personal i simhallen/badet har livräddarkompetens.
- Ingripa vid larm om olycka och följa vår inarbetade handlingsplan.

50. MSB (2013), Vad gör ditt barn just nu? www.msb.se

5.2.6 Flyttbara pooler, bad- eller regnvattentunnor

Flyttbara behållare, som t.ex. pooler ovan jord, bad- eller regnvattentunnor omfattas inte av några krav på skydd mot drunkning. Varje år brukar något barn omkomma i en sådan behållare och oftast bor barnet i närområdet. Det är därför att rekommendera att ägare tömmer ut vattnet efter bad eller anordnar lämpligt skydd mot olycksfall t.ex. lock eller barnsäkert staket runt behållaren eller tomten.

Vad säger lagen?

- Flyttbara pooler och tunnor omfattas inte av OL eller PBL. Leksakspooler med ett vattendjup under 40 cm betraktas som leksaker enligt EU:s leksaksdirektiv (2009/48/EG).
- Flyttbara pooler och tunnor måste förses med skydd om de faller under begreppet anläggning, d.v.s. om de inte längre kan anses flyttbara eller står framme året runt. Se då regler för skydd vid fasta pooler, kap. 5.2.4.
- Byggnämnan krävs vid anslutning till kommunalt vatten eller avlopp. Behållaren räknas då som anläggning med krav på skydd.
- Vid olycka eller skada, till exempel som följd av läckage, kan behållarens ägare bli civilrättsligt ansvarig.
- Flyttbara pooler omfattas inte av plan- och bygglagen eller Boverkets byggregler, såvida de inte är varaktigt uppställda. Enligt en dom i Malmö hyresnämnd från 2011 är en hyresvärd inte ansvarig för skador eller olyckor som kan inträffa i en hyresgästs flyttbara pool.⁵¹

51. Dom i Malmö hyresnämnd (ärende nr. 2793-10).

Kommunens ansvar

Det krävs inga skyddsåtgärder för flyttbara pooler och tunnor. Då kommunen ska verka för skydd mot olyckor rekommenderas att kommunala flyttbara pooler eller tunnor töms efter bad eller förses med skydd. Kommunen ansvarar för personer som badar i kommunal verksamhet.

Kommunens tillsynsansvar över privata flyttbara pooler och badtunnor

Är poolen eller tunnorna att räkna som anläggning kan kommunen utöva tillsyn över att anläggningsägaren har följt bygglagstiftningen med krav på skyddsåtgärder. Se avsnitt 5.2.5 *Fasta poolanläggningar*.

Tips för ökad säkerhet

- Flyttbara pooler och badtunnor bör tömmas efter bad. Flyttbara pooler och badtunnor som inte lätt kan tömmas bör ha barnsäkra skydd enligt reglerna för fasta pooler.
- Staket, stängsel, nät eller överdrag enligt kapitel 8.5 och 8.6.
- Omslutande staket runt tomt.
- Låsbart pooltak.
- Poollarm. Dock är enbart poollarm inte att räkna som lämpligt skydd då det kräver att en annan person alltid finns i närheten som kan gripa in om olyckan är framme.
- Halkskydd på stegar.
- I de fall poolen eller tunnorna är försedd med både en yttre och inre stega, kan den yttre tas bort då poolen eller tunnorna inte används.
- Papperskorgar minskar risken för skador på grund av krossat glas.
- Greppvänlig bassängkant.
- Livräddningsutrustning.
- Poolen kan bevakas av utbildad badvakt.
- Kontroll av skydd bör ske regelbundet.
- För att underlätta upptäckt av nödställd person bör poolens insida och botten vara utförda i ljusa färger och om möjligt hållas fri från breda linjer, målade motiv eller liknande.

Förslag på information till allmänheten

Föräldrar och ägare kan informeras om olycksrisker, drunkningsskyddande åtgärder och sitt tillsynsansvar över badande.

Kommunen kan passa på att informera om skydd för flyttbara pooler och i samband med marklovsansökan eller bygganmälan. För att bygga en pool behövs inget bygglov. Marklov kan behövas om markens höjdläge ändras avsevärt.

5.2.7 Höga höjder

Hopp ner i vatten från höga höjder, som t.ex. broar, stenbrott eller naturliga höjder, kan leda till svåra skador med ibland dödlig utgång. Förutom självmordshopp finns också på sina håll problem med ungdomar som sporrar varandra att hoppa från allt högre höjder. Bland de som omkommer finns ofta alkohol i blodet.

Statistik från Rättsmedicinalverket mellan 2005-2010 visar att redan vid hopp från 3,5 m höjd har personer omkommit. Dödsorsak är då drunkning, eventuellt orsakad av omtöckning eller medvetlöshet. Inre skador som dödsorsak finns registrerat vid hopp från 13,8 m. Det är dock inte någon garanti att inte inre skador kan inträffa vid hopp lägre än 13,8 m. Vid hopp från 40 m eller högre är dödsorsaken ofta svåra krosskador av skalle och bröstkorg.

Risken för skada ökar med hopphöjden, men beror mycket på hopparens teknik vid nedslaget. Några rekommendationer om lämpliga maximala hopphöjder kan därför inte ställas. 60-70 dödsfall varje år är självmord från hög höjd ner i vatten och oftast sker dessa från broar. Vägverket gjorde mellan 2007 och 2009 en satsning med högre räcken, fallskydd och i vissa fall kameraövervakning på broar som är särskilt frekventa i sammanhanget.

Vad säger lagen?

- Vid en anläggning ska ägaren eller nyttjanderättshavare i skäligen omfattning tillhandahålla livräddningsutrustning.⁵²
- Nedlagda stenbrott eller liknande, där inte längre verksamhet pågår, är inte att betrakta som anläggningar.
- För naturliga höjder finns inga krav på skyddsåtgärder.

52. 2 kap. 2 § LSO.

Kommunens ansvar

Då det gäller en anläggning som kommunen är ägare eller nyttjanderättshavare av, ska kommunen i skäligen omfattning ordna med livräddningsutrustning och vid behov andra säkerhetsanordningar.

Kommunens tillsynsansvar vid privat ägda anläggningar

Kommunen kan utöva tillsyn av att anläggningsägaren eller nyttjanderättshavaren av privat ägda anläggningar med hög höjd håller med skäligen livräddningsutrustning.

Broar är tekniskt sett anläggningar och faller därmed under kravet på att det ska finnas livräddningsutrustning i skäligen omfattning. Behovet avgörs dock genom en riskbedömning. Finns tillräckliga räcken och liten övrig risk att någon faller i vattnet kan livräddningsutrustning avvaras.

Tips för ökad säkerhet

- Livräddningsutrustning kan placeras ut.
- Informationskampanjer till dem som hoppar, exempelvis skolungdomar.
- Hopp kan försvåras genom:
 - Stängsel, med eller utan fallskydd. Fallskyddet bör inte kunna användas som uthoppsplattform.
 - Omformning av miljön, exempelvis borttagande av klippavsatser.
 - Nedslagsytan i vattnet kan fyllas igen.
 - Promenadstråk eller bryggor kan anläggas vid nedslagsplatsen.
 - Varningskylt om livsfara vid hopp från hög höjd. Skylten bör också informera om platsens namn och larmuppgifter (112, koordinater enligt SWEREF 99), se vidare avsnitt 8.3.

5.2.8 Naturliga vattendrag

Naturen bör i största mån lämnas orörd och det finns inga krav på skyddsåtgärder vid naturliga vattendrag. Kommunen kan vid behov ordna med livräddningsutrustning, räcken eller andra säkerhetsåtgärder om det i vissa miljöer finns förhöjd risk för drunkning. Sådana miljöer kan t.ex. vara vid vattendrag i tätort, i nära anslutning till lekplatser eller skolor, vid välbesökta naturliga badplatser eller vid cykel- och gångvägar där det finns risk att falla i vattnet.⁵³

Kommunens ansvar

Livräddningsutrustning ska placeras ut vid allmänna badplatser eller andra kommunägda anläggningar. Livräddningsutrustning bör också finnas vid vattendrag i tätort.⁵⁴

Vad säger lagen?

Ägare eller nyttjanderättshavare av anläggningar vid vattendrag ansvarar för att livräddningsutrustning placeras ut i skälighets omfattning.⁵³ I övrigt finns inga krav på skyddsåtgärder vid naturliga vattendrag.

53. 2 kap. 2 § LSO.

54. Se kapitel 8.1.

Tips för ökad säkerhet

- Vid behov skydd, exempelvis staket, räcke eller annat hinder.
- Eventuella skydd bör vara utformade med särskild tanke på barns säkerhet.
- Livräddningsutrustning.
- Bedöms vattendraget utgöra en stor risk bör allmänheten informeras, t.ex. via utskick, webbplats eller skyltning.

Exempel

Älv i stadsmiljö

Här ska livräddningsutrustning placeras ut och räcken sätts upp vid behov. Väg upp ur vatten ska finnas med jämna mellanrum, väl utmärkta. Finns risk för barnolyckor kan räcke eller stängsel vara utformat enligt kapitel 8.5.1.

Kanotleder

Vissa rastställen *kan* förseas med livräddningsutrustning eller skylt med larmuppgifter, t.ex. platsens namn, 112 och koordinater enligt SWEREF 99.

Vid uthyrningsställen kan flytvästar tillhandahållas samt information om säkerhet ges.

5.2.9 Övriga öppna fasta anläggningar, ej avsedda för bad

I detta avsnitt behandlas öppna fasta anläggningar som primärt inte är avsedda för bad. Det kan t.ex. vara fontäner, diken, dagvattenanläggningar, dammar och bassänger i jordbruk, trädgårdar, parker och reningsanläggningar.

Statistiken visar att drunkning är en av de vanligaste dödsolyckorna bland små barn (1–6 år). I lagstiftningen betonas därför vikten av god barnsäkerhet för den här typen av öppna anläggningar. Skyddsnivån ska bedömas utefter var anläggningen är belägen och hur den är beskaffad. Finns behov av skydd ska anläggningsägaren eller nyttjanderättshavaren anordna tillräcklig säkerhetsåtgärd. Polismyndigheten har befogenhet att bestämma om skyddsåtgärder.

Vad säger lagen?

- Den som tar upp en isränna eller vak, gräver, schaktar eller utför liknande arbete skall vidta de åtgärder som med hänsyn till platsen för arbetet och övriga omständigheter behövs för att förhindra att personer eller egendom kommer till skada.⁵⁵
- Brunnar, bassänger och liknande anläggningar ska vara försedda med de säkerhetsanordningar som behövs med hänsyn till anläggningarnas belägenhet och beskaffenhet. Behovet av att säkerhetsanordningen ger ett tillräckligt skydd mot olyckor med barn ska särskilt beaktas. Anläggningens ägare eller den som till följd av nyttjanderättsavtal eller på någon annan grund är i ägarens ställe ansvarar för att anläggningen är försedd med nödvändiga säkerhetsanordningar. Polismyndigheten får i fråga om en särskild anläggning besluta om de säkerhetsåtgärder som skall vidtas.⁵⁶
- Dammar, fasta brunnar och fasta behållare som inte är slutna och där vatten eller annan vätska förvaras, ska ha skydd som begränsar risken för personskador till följd av fall i vattnet eller vätskan.⁵⁷
- Anläggningsägaren eller nyttjanderättshavaren ska hålla med livräddningsutrustning i skäligen omfattning.⁵⁸

55. 3 kap. 4 § Ordninglagen.

56. 3 kap. 5 § Ordninglagen.

57. 8:952 BBR.

58. 2 kap. 2 § LSO.

Det finns också många fördelar med öppna vattensamlingar i bostads- och rekreativmiljöer. De förskönar området, tar tillvara regnvatten på ett miljövänligt sätt och kan, rätt utformade, vara trevliga områden för barnens lek och upptäckter.

Kommunens/anläggningsägarens ansvar

Vattenanläggningen ska vara försedd med lämpliga skyddsanordningar mot olycksfall utefter den riskbild som finns. En bedömning ska också göras om livräddningsutrustning är skälig, vilket t.ex. kan vara aktuellt vid större anläggningar där allmänheten har tillträde eller där arbete pågår.

Kommunens tillsynsansvar vid privata anläggningar

Kommunen kan utföra tillsyn av att ägare eller nyttjanderättshavare av privata anläggningsägare uppfyller skyddskraven i LSO och BBR. Där risk för barnolyckor finns ska tillräckliga drunkningsförebyggande åtgärder vidtas av privata anläggningsägare oavsett om dessa har egna barn eller inte.

Tips för ökad säkerhet

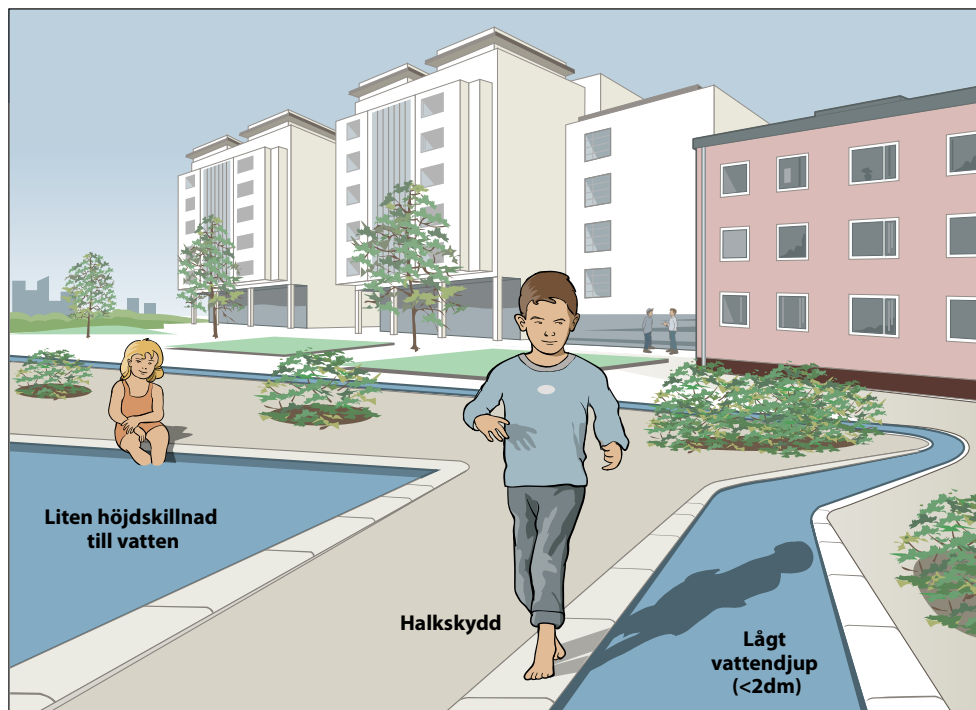
- Information till allmänheten om risker och behov av god tillsyn över barn.
- Flacka stränder (högst 1:6 lutning), så att djupet är 0,0–0,2 meter vid kanterna.
- Går inte slänter ner mot vattnet att undvika kan fallrisken minskas om en plan yta anordnas närmast vattnet.
- Strandkanten kan göras svårpasserad för små barn genom kullersten, växtlighet eller andra hinder.
- Svårklättrade robusta räcken eller stängsel kring vattnet eller tomten. Se kap 8.5.
- Gångytor som ofta blir våta kan halkskyddas.
- Överdrag, avsedda för anläggningen.
- Växtlighet bör anläggas med eftertanke, så att den inte försvårar upptäckt av en nödställd person.
- Regelbundet och dokumenterat underhåll av eventuella skydd.

Skyddsåtgärder vid öppna anläggningar

Föräldrar har alltid ett tillsynsansvar över sina barn. Detta ansvar kan förtydligas till de boende i området. Men öppna vattenanläggningar som t.ex. dammar, brunnar och dagvattenanläggningar ska också enligt ordningslagen vara försedda med tillräckliga skyddsanordningar beroende på anläggningens belägenhet och beskaffenhet. Det innebär att kravet på skyddsåtgärder är högre i ett bostadsområde än i exempelvis ett avsides industriområde. Här följer tre exempel:

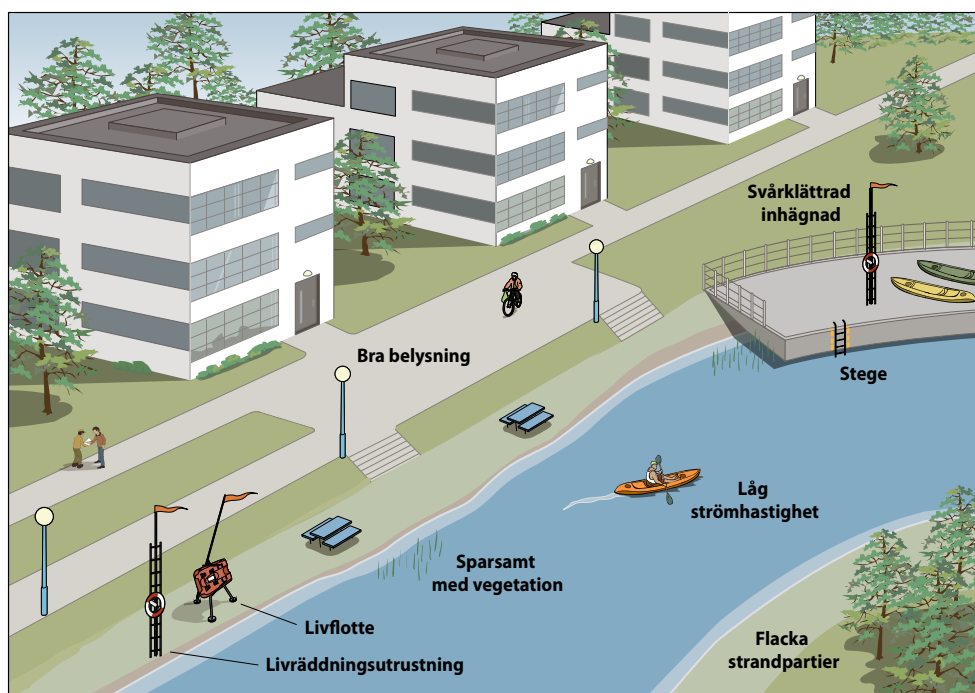
Områden där små barn vistas

Sådana områden kan t.ex. vara bostadsgårdar i flerbostadshusområden, villaområden, förskolor och lekplatser. Här rör sig många barn i åldrarna 0–6 år varav de större ofta leker på egen hand i bostadens omedelbara närhet. God säkerhet och bra lekmöjligheter kan skapas med hjälp av genomtänkt utformning av till exempel rännor, lekbäckar och grunda vattensamlingar. Vattnet bör hålla inget eller lågt vattendjup (<2 dm) i synnerhet närmast vattenkanten. Halkriser och höjdskillnader ner till vattenytan bör minimeras för att minska risken att barn faller och slår sig medvetlösa i vattnet. Väljs ändå ett större vattendjup än 2 dm måste anläggningen vara försedd med tillräckliga säkerhetsanordningar som t.ex. flacka stränder eller robusta svårklättrade inhägnader. Väljs inhägnad kan denna omge tomten istället för anläggningen om god barnsäkerhet kan upprätthållas. Viktigt är att inhägnadens skick kontrolleras regelbundet.

Parker och områden i bostäders närhet

I parker och bostadsnära områden rör sig många människor. De allra minsta barnen vistas vanligtvis här i föräldrars eller andra vuxnas sällskap, medan de större och mer rörliga barnen kan vara där på egen hand. Vattenanläggningar i dessa områden kan vara djupare om behovet finns, men gärna med flacka strandpartier. Halkriser och höjdskillnader ner till vattenytan bör även här minimeras. Finns höjdskillnader och risk för fall ner i vattnet bör robusta svårklättrade inhägnader sättas upp. Slanter kan planas ut närmast vattenlinjen. Vattnet bör hålla låg

strömhastighet och vara befriat från bryggor eller andra anordningar som kan leda ut barn till vatten där de inte bottnar. Efter en bedömning av riskerna ska livräddningsutrustning sättas upp, t.ex. livboj, räddningshake, stegar eller livflotte. Utrustningen ska vara väl synlig. Stegar eller trappor bör kunna upptäckas lätt av en nödställd även i mörker.

Områden utanför tätort och där barn inte vistas

I dessa områden behövs normalt sett inga särskilda skyddsanordningar såtillvida inte en riskbedömning visar något annat.

5.3 Skola och förskola

Lekbäck med lågt djup på förskola i Heby. Foto: Virbela Ateljé.

Lek med vatten är positivt för barns utveckling. I leken tränas motorik, sociala färdigheter, och barnets fantasi och sinnen får stimulans.

Små barn har inte fullt utvecklad balans och ramlar lätt. De är också omedvetna om faran av att hamna med näsa och mun under vatten och kan bli liggande kvar under vattenytan även i grunt vatten. Vattenbehållare, vattenlekredskap och andra vattensamlingar bör därför vara säkert utformade och med ett lågt vattendjup.

Djupare vattensamlingar, t.ex. skoldammar och liknande, kan ha stort pedagogiskt värde. Anläggningen ska då förses med lämpliga drunkningsskyddande säkerhetsåtgärder. Åtgärderna ska även ge fullgott skydd när ingen personal är närvarande.

I de fall där vattensamlingar förekommer på förskolegårdar eller skolgårdar kan säkerhetsarbetet inkludera kunskap om hur landskapet och vatten används för lek och pedagogik. Säkerheten på en förskolegård eller skolgård är inte enbart beroende av hur den fysiska miljön är utformad utan påverkas i hög grad av personaltäthet, attityder och barnens kunskaper om risker – faktorer som är möjliga för kommunen att påverka.

59. 3 kap. 1 § LSO.

60. 2 kap. 2 § LSO.

61. 3 kap. 5 § OL.

62. 8:951 BBR.

Vad säger lagen?

- Kommunen ska verka för skydd mot olyckor.⁵⁹
- Ägaren eller nyttjanderättshavaren ansvarar för att hålla med livräddningsutrustning i skälig omfattning.⁶⁰
- Kommunen ansvarar för barnens säkerhet under verksamhetstid.
- Brunnar, bassänger och liknande ska vara försedda med lämpliga skyddsåtgärder.⁶¹
- För fasta pooler och dammar, med vatten djupare än 0,2 m, krävs skydd mot olycksfall.⁶²
- Arbetsmiljön för personal och skolungdom ska vara säker enligt arbetsmiljölagen. Barn inom fritids- och förskoleverksamhet omfattas inte av arbetsmiljölagen. I lagen kan man dock finna stöd för åtgärder, oavsett verksamhet, om barnens risker bedöms utgöra en försämring av arbetsmiljön för personalen.
- Barn i grundskolan ska undervisas i simning och vattensäkerhet enligt den aktuella läroplanen. Se kapitel 6.1.

Tips för ökad säkerhet

- Oskyddade vattendrag inom skolområdet bör ha ett djup på max 0,2 m.
- Vattenlek med minimalt djup kan anordnas.
- Även förskolebarn kan undervisas i vattensäkerhet.
- Djupare vattensamlingar kan inhägnas eller ha svagt sluttande stränder.
- Vattensamlade försänkningar som innebär drunkningsrisk kan dräneras eller fyllas igen.
- Återkommande riskinventeringar kan genomföras. Som tillägg i riskinventeringen kan barnen involveras i att identifiera osäkra områden.
- Olyckstillbud kan rapporteras.
- Personalen kan utbildas i vattenlivräddning och första hjälpen.
- Rutiner kan upprättas för tillfällen då barn och personal besöker strand eller badhus.⁶³

Fontän utan vattendjup.

Vatten i nära anslutning till skolor och förskolor kan således vara både en tillgång och innebära risker. Bedömningar av hur man ska hantera riskerna måste göras från fall till fall, nedan följer exempel på situationer:

Bäck eller sjö inom skolområde

En bedömning får göras på plats huruvida vattnet utgör fara för barnen. Faktorer som kan tala för ett avskiljande skydd är t.ex. risk för fall ner i vattnet, brant sluttande botten eller omedelbart djup. Finns inga sådana risker eller om personalen bedömer kunna hålla tillräcklig tillsyn kan vattendraget vara utan avskiljande skydd. Livräddningsutrustning ska placeras ut.

Vattensamlade tunna

Föräldrar kan oroas av en vattensamlade tunna som står inom ett dagisområde. Vattnet är uppskattat i leken men en viss drunkningsrisk finns då barn kan klättra på andra föremål och ramla ner i tunnan. Förslag på säkerhetshöjande åtgärder:

- Botten på tunnan kan höjas så att djupet blir mindre än 0,2 m.
- Finns risk att barn kan falla ner i tunnan ska den förses med skydd eller bytas ut mot en säkrare variant.

Djupa vattenpölar

Stora pölar eller översvämningar på platser där små barn inte kan ges tillräcklig översikt bör åtgärdas.

Skolgårdsdamm

Utformning av en skolgårdsdamm måste göras efter den enskilda skolans förutsättningar och önskemål kring pedagogiskt innehåll. Långsamt sluttande strandzon är ett sätt att öka säkerheten. Skolor som har dammar bör utforma ett regelverk kring hur man umgås med vattnet och som tydligt förmedlas till elever, föräldrar och all personal. Dammar där det finns risk för drunkning ska uppfylla kraven i 3 kap. 5 § OL och 2 kap. 2 § i LSO.

5.4 Underhåll och kontroll

Upphöjd behållare minskar risken för fall ner i vattnet. Foto: Paula Andersson, Staffanstorps kommun.

Anläggningsägare eller nyttjanderättshavare av byggnadsverk ansvarar för att byggnadsverk, som t.ex. badhus, kajer, hamnar, bryggor, hopptorn och badstränder, hålls i vårdat skick så att olyckor undviks.⁶⁴ Brister på byggnader, ställningar, skyltar och liknande anordningar som medför risk för skada på personer eller egendom på offentlig plats, ska avhjälpas utan oskäligt dröjsmål.⁶⁵ Kontroller och underhåll bör lämpligen utföras regelbundet enligt en fastställd plan.

5.4.1 Kontroll av livräddningsutrustning

Anläggningar vid vatten ska vara försedda med livräddningsutrustning i skäligen omfattning. Anläggningsägaren eller nyttjanderättshavaren bör regelbundet kontrollera att livräddningsutrustningar finns på avsedda platser, är hela och funktionsdugliga samt väl synliga.⁶⁶ Utrustningarna bör finnas tillgängliga året om. Vid badplatser bör utrustning vara kontrollerad i god tid innan badsäsongen. En vägledning för vad som ska kontrolleras kan vara att:

- all utrustning är placerad så att den lätt och snabbt kan användas,
- livbojar med lina är hela och hänger på plats samt att linan är skyddad mot solljus,
- livbojens upphängningsanordning är hel och ordentligt fastskruvad, skaft och krokar på livräddningshakar är intakta,
- sprickor eller rötskador inte finns på undsättningsstegar, (lämpligen genom belastningsprov med ca 90 kg på stegens mitt),

64. 8 kap. 14 § PBL.

65. 3 kap. 3 § OL.

66. SRVFS (2007:5).

- hake och stegar har ordentliga fästen och är rätt fastsatta på upphängningsstolpen,
- fasta kajstegar håller och att de är intakta även under vattenytan.
- reflexer eller markeringsmålningar är tillräckliga,
- åror, årornas infästningar, linor och skrov på livräddningsbåt eller livräddningsflotte är hela,
- livräddningsbåt på land ligger upp- och nedvänd, samt att
- livräddningsflottens ställning är hel och att flotten är väl förankrad.

Kommuner ska genom tillsyn följa upp att anläggningsägare eller nyttjanderättshavare håller med livräddningsutrustning i skäligen omfattning. LSO gör ingen skillnad mellan kommunala och enskilda anläggningar. Privata anläggningar som enbart används inom familjen kan dock undantas, t.ex. bryggor vid sommarstugor. Tillsynsarbetet kan med fördel behandlas i kommunens handlingsprogram för förebyggande verksamhet.

**Externt riktad
information och
utbildning**

6. Information och utbildning till enskilda

Den enskilde har ett stort ansvar att undvika och förebygga olyckor. Kommunen kan underlätta detta ansvar genom att tillhandahålla information eller utbildningar om risker, hur man förebygger drunkningsolyckor och hanterar nödsituationer. Informationen eller utbildningen kan exempelvis ske via webbplatser, tidningar, utskick, föreningar, skola, vid allmänhetens kontakter med kommunen, hembesök, skyltning eller aktivitetsdagar.

Kommunen har två obligatoriska uppdrag där utbildning och information är lämpliga åtgärder. Det ena är att undervisa skolelever i simning och vattensäkerhet. Det andra är att underlätta för den enskilde att uppfylla sina skyldigheter enligt LSO.

6.1 Skolundervisning

Goda kunskaper i simning är en hörnpelare i det drunkningsförebyggande arbetet. Genom att se till att skolundervisningen håller hög kvalitet så kan många drunkningsolyckor förebyggas.

Alla skolbarn ska ges möjlighet till simundervisning. Eftersom den ingår i skolans läroplan ska den dessutom vara kostnadsfri. Särskild uppmärksamhet bör ges de elever som inte klarar av eller inte deltar i undervisningen. Kommunen bör också stämna av simkunskaper hos nyinflyttade barn. Genom undervisningen i ämnet idrott och hälsa ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att:

- röra sig allsidigt i olika fysiska sammanhang,
- genomföra och anpassa utevistelser och friluftsliv efter olika förhållanden och miljöer, och
- förebygga risker vid fysisk aktivitet samt hantera nödsituationer på land och i vatten.

I läroplanen finns ett centralt innehåll som anger vad som ska undervisas under de tre årskursspannen 1–3, 4–6 och 7–9. Det centrala innehållet är obligatoriskt att undervisa och får inte tas bort, däremot kan läraren komplettera med annat innehåll. En viktig förändring mot tidigare kursplaner är att simning ska finnas med i undervisningen även under årskurserna 7–9 och att eleverna ska visa att de uppfyller kunskapskravet för simning både i slutet av årskurs 6 och i slutet av årskurs 9.

6.1.1 Kunskapskrav enligt kursplan

Centralt innehåll med anknytning till området i kursplanen för idrott och hälsa i grundskolan⁶⁷ är följande:

I årskurs 1–3

- Lekar och rörelser i vatten. Att balansera, flyta och simma i mag- och ryggläge.
- Säkerhet och hänsynstagande i samband med lekar, spel och vid natur- och utevistelser.

I årskurs 4–6

- Simning i mag- och ryggläge.
- Säkerhet och hänsynstagande vid träning, lek, spel, idrott, natur- och utevistelser.
- Badvett och säkerhet vid vatten vintertid. Hantering av nödsituationer vid vatten med hjälpredskap.

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 6:

- Eleven kan även simma 200 meter varav 50 meter i ryggläge.
- Eleven kan ge **enkla** beskrivningar av hur man förebygger skador som är förknippade med lekar, spel och idrotter. Dessutom kan eleven hantera nödsituationer vid vatten med hjälpredskap under olika årstider.

I årskurs 7-9

- Olika simsätt i mag- och ryggläge.
- Första hjälpen och hjärt- och lungräddning.
- Badvett och säkerhet vid vatten vintertid. Hantering av nödsituationer i och vid vatten med alternativa hjälpredskap, enligt principen för förlängda armen.

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9:

- Eleven kan även simma 200 meter varav 50 meter i ryggläge.
- Eleven kan på ett i **huvudsak** fungerande sätt förebygga skador genom att förutse och ge **enkla** beskrivningar av risker som är förknippade med olika fysiska aktiviteter. Dessutom kan eleven hantera nödsituationer vid vatten med alternativa hjälpredskap under olika årstider.

6.1.2 Simundervisning

Simundervisning ska utföras av lärarutbildad personal. Simundervisning kan också ske i samverkan med extern part om utbildningen planeras och genomförs under lärares ledning och i överensstämmelse med läroplan och aktuella kursplaner. Dokumentation av undervisningens måluppfyllelse, både praktiskt och teoretiskt, ska dokumenteras. Utbildningar och metodstöd för simundervisning finns bland annat hos Gymnastik- och Idrottshögskolan, Svenska Livräddnings-sällskapet och Svenska Simförbundet.

67. Skolverket, Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, SKOLFS 2010:37. Motsvarande innehåll finns även i Läroplan.

I en undersökning av Skolverket 2010, nådde ca 7 800 elever i femte klass inte målen för årskursen.⁶⁸ Den största orsaken var att eleverna var rädda för vatten. Andra orsaker var kulturella hinder, hög frånvaro, fysiska handikapp, dålig kondition och få simhallstider. I undersökningen påvisades också behovet av att förklara vikten av simundervisningen för föräldrar då det kan vara lättare för barnen att nå målen om föräldrarna påverkas att engagera sig mer aktivt.

För att nå elever som inte klarar målen kan simundervisningen behöva anpassas till exempel genom:

- avskild eller enskild undervisning
- anpassade inlärningsmoment, eller
- avskilda möjligheter till dusch och ombyte.

Skolan, kommunal eller privat, är ansvarig för elevernas säkerhet under skoltid. Detta innebär att om en barngrupp överlämnas till exempelvis en simlärare som inte har anställning i skolan eller kommunen, så kvarstår ansvaret för elevernas säkerhet på skolan. Ansvaret kan inte överlåtas med varken muntlig eller skriftlig överenskommelse.

Vid simundervisning bör tillräcklig övervakning tillgodoses. Att vara ensam lärare med en grupp barn rekommenderas inte.

6.2 Den enskildes skyldigheter

Enligt LSO har den enskilde skyldigheten att varna vid fara, larma vid olycka och hålla med skälig nivå av livräddningsutrustning vid egna anläggningar. Kommunen ska enligt samma lag underlätta för den enskilde att uppfylla dessa skyldigheter. Det kan t.ex. göras genom att informera allmänheten om larmnumret 112 via webbplats eller utskick. Skyltar vid badanläggningar kan förses med larminformation, 112 och koordinater.

Kommunen ska också underlätta för anläggningsägare att känna till kravet på livräddningsutrustning för egna anläggningar, samt vilken nivå av livräddningsutrustning som rimlig. Även detta kan göras t.ex. via information på webbplats eller utskick.

6.3 Viktiga målgrupper

I ett nationellt perspektiv förekommer vissa grupper mer frekvent än andra i olycksstatistiken. Genom riktade åtgärder kan många tragedier förhindras och samhällets kostnader kan minskas. Några viktiga målgrupper är föräldrar, äldre, pool- och dammägare samt personer som är aktiva inom båtliv. I den enskilda kommunen kan naturligtvis andra grupper vara aktuella.

6.3.1 Föräldrar

Små barn drunknar oftast i pooler, dammar, badkar och andra vattensamlingar i eller nära hemmet. De större barnen drunknar oftast på badstränder och i badhus. Barn med rötter i Mellanöstern överrepresenterade i dödsstatistiken vad gäller badolyckor och familjer från dessa länder är därför viktiga att nå.

68. Skolverket, (2010), Uppföljning av simkunnighet i årskurs 5, dnr: 2010:01242.

Kommunen kan öka föräldrars riskmedvetenhet genom att informera om var olyckorna oftast sker samt om vikten av att alltid hålla god tillsyn över barnet. I sammanhanget kan kommunen också ge förslag på hur föräldrar kan öka säkerheten genom att låta barn gå i simskola, låna flytvästar från flytvästdepåer⁶⁹, gå kurser i livräddning och hjärt-lungräddning (HLR), samt ta del av råd om hur man kan säkra pooler och dammar. Förutom att förmedla sådan information direkt till hemmen kan förslagsvis även kanaler som skola, förskola och barnhälsovården användas.

Några viktiga budskap

- Övervaka alltid barn som badar. Övervakning av små barn ska vara på gripavstånd.
- Barn bör inte använda uppblåsbara flythjälpmiddel. Barn som vistas på eller vid djupt vatten ska istället ha flytväst.
- Ha särskild uppsikt vid bad över barn med epilepsi och andra neurologiska sjukdomar.
- Föräldrar som äger pooler och dammar bör vidta druckningsförebyggande åtgärder. Lämna aldrig en fylld pool eller damm utan uppsikt.

6.3.2 Äldre

Äldre människor drunknar oftast vid fiske-, bad- och båtaktiviteter. Dålig hälsa, alkoholintag och avsaknad av flytväst eller kläder som skyddar mot nedkylning är ofta bidragande faktorer.

Kommunen kan t.ex. informera om is-, bad- och båtvet, om att alkohol är orsaken till många olyckor och att det är vanligt att överskatta sin egen förmåga att simma eller klara en nödsituation. Kommunen kan i förebyggande syfte också erbjuda, eller visa på, möjligheter att själv öka sin säkerhet, t.ex. genom lån av flytvästar, kurser i simning och livräddning eller andra hälsofrämjande åtgärder.

69. Svenska Livräddningssällskapet, SLS, har tagit initiativ till flytvästdepåer i kommuner i hela landet, för att skapa möjligheter för allmänheten att gratis eller till ringa kostnad få tillgång till räddningsvästar. Lista över depåer finns på SLS hemsida.

Några viktiga budskap

- Simma längs med stranden.
- Ha sällskap när du badar, fiskar eller åker båt.
- Se till att båten om möjligt utrustas med lätt nedfällbar stege för att lättare kunna ta sig tillbaka upp vid fall överbord.
- Använd vattentätt mobiltelefonfodral vid båtfärd.
- Avstå alkohol när du är på sjö och is.

Informationen till äldre kan förslagsvis förmedlas direkt eller exempelvis via dagspress, bibliotek, pensionärsföreningar, stugföreningar eller jakt- och fisketidningar.

6.3.3 Pool- och dammägare

Pooler och dammar i närområdet utgör en av de vanligaste dödsolycksplatserna för barn i åldrarna 1-6 år. Kommunen kan här informera pool- och dammägare om risker och regler (se kapitel 5.2.5 och 5.2.6)

Några viktiga budskap

- Lagen kräver skydd för fasta pooler och dammar med större djup än 2 dm.
- Vidta drunkningskyddande åtgärder även på flyttbara pooler. Detta handlar i första hand om att tömma poolen då den inte används. De skydd som säljs till flyttbara pooler för att förhindra nedsmutsning kan medföra förhöjd drunkningsrisk.

6.3.4 Personer aktiva inom båtliv

Fyra av tio drunkningsolyckor sker från båt. Hamnar och andra tilläggningsplatser för yrkestrafik ska följa Arbetsmiljöverkets riktlinjer samt vara försedda med livräddningsutrustning. Fritidshamnar, gästhamnar och andra tilläggningsplatser för privat bruk bör ha livräddningsutrustning i skälig omfattning. Båtunionen och Riksföreningen Gästhamnar Sverige har råd för säkerhetsåtgärder.^{70 71} MSB har allmänna råd för att undvika brand.⁷²

Några viktiga budskap

- Använd flytväst på alla i båten.
- Lär dig båtvetet och navigering.
- Förse båten med nödutrustning.
- Se till att det går att ta sig upp i båten från vattenytan.
- Använd vattentätt mobiltelefonfodral.

70. Svenska Båtunionen, (2006), Hamnar för fritidsbåtar.

71. RGS-Svenska Livräddningssällskapet, (2010), Säker hamn.

72. Statens allmänna råd och kommentarer om brandskydd i gästhamnar (SRVFS 2006:3).

Incidenthantering

7. Incidenthantering

Tid utan syretillförsel är den största riskfaktorn i samband med drunkningsolyckor. En väl tränad organisation, som kan utföra snabb räddning och omedelbar behandling med hjärt-lungräddning, ökar chanserna för att den drunknade ska överleva utan bestående men. I den här guiden inbegriper begreppet incidenthantering allt från övervakning, räddning och sjukvård till efterarbete som olycksrapportering och avlastningssamtal.

7.1 Organisation för räddning av nödställd

7.1.1 Kommunal räddningstjänst

Kommunen ansvarar för räddningstjänst inom kommunens område. På hav och de stora sjöarna Vänern, Vättern och Mälaren samordnas sjöräddning av Sjöfartsverket genom sjöräddningscentralen JRCC. Den kommunala räddningstjänsten kan då användas som resurs. Kommunen beslutar om lämplig organisation, utrustning och i vilken utsträckning övningar ska utföras, därför behandlas inte sådana frågor i denna guide.

7.1.2 Badvakter med livräddande uppgifter

Det finns inga krav på övervakning av privatpersoner som badar. Det yttersta ansvaret för den badandes säkerhet ligger på personen själv eller dess vårdnadshavare. Kommuner ansvarar dock alltid för övervakning av personer som badar inom kommunal verksamhet, t.ex. skolungdomar eller personer vid särskilda boenden eller andra kommunala inrättningar. Näringsidkare ska se till att de tjänster de tillhandahåller är säkra. Övervakning kan vara ett sätt att tillgodose att tjänsten är säker.

Enligt en attitydundersökning genomförd av Svenska Livräddningssällskapet 2012 ansåg 64 % av den tillfrågade allmänheten att det borde finnas badvakter vid offentliga badplatser, vid sjöar och hav. 97 % av de tillfrågade i undersökningen ansåg att det borde finnas badvakter i simhallar.

Oavsett krav är övervakning av badande ett bra sätt att verka för skydd mot olyckor. Viktigt är att badvakterna har god utbildning för uppgiften samt att det informeras tydligt om badvakternas respektive besökarnas ansvar. Är badet försett med livräddare bör det också informeras om mellan vilka tider övervakning sker. Strand- eller badvärdar, som inte har övervakande eller livräddande uppgifter, bör ha kläder som skiljer sig från livräddares.

Antalet badvakter med livräddningsutrustning anpassas med hänsyn till:

- Vattenytor och djup.
- Antalet badande gäster.
- Möjligheterna att ha översikt över anläggningen.
- Antalet vattenaktiviteter som erbjuds (hoppanläggningar, vågbassänger, strömmar, rutschbanor, klätterväggar m.m.).

Personal med övervakande uppgifter bör bära enhetlig och lätt igenkännbar klädsel. De bör ha tillgång till telefon för larmning samt kommunikationsutrustning för att kunna kontakta annan personal. Personal med övervakande uppgifter bör ha tydligt dokumenterade instruktioner med angivna arbetsuppgifter. Utöver övervakning bör de inte samtidigt ha andra prioriterade uppgifter.

Personal med övervakande uppgifter bör vid anställning och därefter varje år kunna visa att de har tillräckliga de sim- och livräddningskunskaper. Omyndiga personer ska inte ansvara för livräddande uppgifter.

Foto: Svenska Livräddningssällskapet.

De sim- och livräddningskunskaper som krävs är att man på egen hand ska kunna rädda en drunknad på botten av den djupaste delen av bassängen och föra upp den till ytan och upp på kanten av bassängen. Tidig HLR med hög kvalitet utan avbrott samt tidig larmning skall kunna utföras. Inblåsningar redan i vattnet bör övas, då detta har visat sig öka överlevnadschanserna markant. Genomförda prov dokumenteras. Grundläggande krav är att övervakningspersonal bör:

- kunna utföra förebyggande säkerhetsarbete och i förekommande fall livräddning samt utföra första hjälpen,
- väl känna till gällande larm- och utrymningsplaner,
- kunna rutiner för övervakning, rondering och fasta övervakningsplatser,
- kunna kontrollera att livräddnings- och första hjälpenutrustning är funktionsdugliga,
- kunna kontrollera och i förekommande fall anmäla eller avspärra områden med byggnadstekniska brister, rapportera olyckor, tillbud och skador.

Se även kapitel 5.2.1 och 5.2.4 om rutiner vid badstränder och fasta poolanläggningar.

7.1.3 Övrig personal

Personalgrupper som ansvarar vid bad, t.ex. lägerledare, simlärare, skollärare, fritidspedagoger och vårdpersonal, är särskilt utsatta. Sker en olycka och säkerheten bedöms vara bristfällig kan verksamhetsamordnaren och ansvarig personal bli skadeståndsskyldig. Riskerna i verksamheten kan minskas om berörda personalgrupper informeras och utbildas samt goda rutiner införs. Som utgångspunkt kan exempelvis broschyren *Säkerhet vid bad med barngrupp*⁷³ användas.

73. MSB, (2012), Säkerhet vid bad med barngrupp, publ. nr: MSB427.

7.2 Metodik vid räddning

Utbildningar i ytlivräddning ges bland annat på Livräddarskolan i Tylösand och i MSB:s kurser Räddningsinsats för personal i beredskap och Skydd mot olyckor (SMO). Teknik för ledning av insatser vid vattenolyckor ges i MSB:s räddningsledarutbildningar. I kapitel 8.1 och 8.2 finns rekommendationer för fast placerad utrustning för livräddning och sjukvård.

7.2.1 Tid för eftersök

I varma vattentemperaturer rekommenderas att livräddande eftersökning pågår i ca 60 minuter. Vid mycket kalla vattentemperaturen, under sex grader, finns anledning att utsträcka eftersökstiden till 90 minuter, då den sänkta ämnesomsättningen kan öka överlevnadsmöjligheterna.⁷⁴

7.2.2 Bärgning av patient

Patienten ska syresättas så snart som möjligt. Finns möjlighet bör inblåsningar påbörjas redan under bärgningsskedet. Vid bärgning av en starkt nedkyld (hypoterm) patient från vattnet ska denne hanteras mycket varsamt och lyftas horisontellt upp ur vattnet. Vattnet upprätthåller ett visst tryck på underkroppen i vattnet. Detta gör att blodcirkulationen centrerats till hjärta och hjärna i första hand. Ett vertikalt lyft ur vattnet innebär att kallt blod förs till hjärtat och varmt blod "faller" ned i benen där det i sin tur kyls av. Kallt blod kan lätt initiera ett svårbehandlat hjärtstopp.

7.2.3 Hjärt-lungräddning av drunknad person

En medvetslös person som har onormal eller ingen andning ska genast ges hjärt-lungräddning, HLR, vilket utförs enligt nedan:

- Ge 5 inblåsningar så snart som möjligt, helst redan i vattnet när du känner fast botten under fötterna. Sätt med fördel ett knä i ryggen på personen för att hålla kroppen i ytläge, det är annars svårt att hålla personen över ytan. Lägg en hand på pannan och två fingrar under hakan. Böj huvudet bakåt, kläm ihop näsan och lyft i hakan. Blås in luft tills bröstkorgen höjer sig, ca 1 sekund. Vatten i lungorna kommer upp av sig självt.
- Lägg två händer mitt på bröstet, mellan bröstvårtorna. Tryck 30 gånger minst 5 cm djupt i en takt av minst 100 tryck per minut. Släpp upp bröstkorgen mellan varje tryck.
- Fortsätt att varva 30 tryck med 2 inblåsningar utan avbrott tills ambulans anländer. Sluta endast med hjärt-lungräddning om personen visar tydliga livstecken, t.ex. rör på sig, öppnar ögonen eller andas normalt. Försök hålla personen torr och varm.

74. Tipton MJ, Golden FS. A proposed decision-making guide for the search, rescue and resuscitation of submersion (head under) victims based on expert opinion. Resuscitation. 2011 Jul;82(7):819-24.

Prehospital vård innefattar att skapa fria luftvägar och att tidigt påbörja ventilering, gärna med 100 procent syrgas kopplad till andningsmask, samt att ge hjärtkompressioner. Finns hjärtstartare (defibrillator) ska den kopplas in i tidigt skede.

Ofta är det svårt att klara av att skapa fria luftvägar, då det kan vara halt och svårt att få bra grepp. Det kan också vara svårt att ge inblåsningar på grund av omfattande aspiration av vatten, ibland uppblandat med maginnehåll. Vätska och skum kommer till största delen upp av sig självt i samband med inblåsningar. Det kan dock vara en fördel att suga upp vätska i de övre luftvägarna – munhålan, med en enkel suganordning.

HLR av hypoterm patient

Hypotermi innebär att kroppstemperaturen understiger 35 grader. Vid svår nedkylning understigs gränsen för vad som krävs för att upprätthålla ämnesomsättning och livsuppehållande kroppsfunktioner.

Hjärt-lungräddning av en nedkyld person på land bör ske efter att man noga kontrollerat om det föreligger puls eller inte, pulskontrollen kan ta upp till en minut. I samband med drunkning görs däremot ingen pulskontroll, HLR startas omgående. Hjärt-lungräddning ska pågå under hela tiden fram till avlämning på sjukhus. Återupplivning bör om möjligt pågå tills dess att man nått en central kroppstemperatur om 35 grader Celsius.

En hjärtstartare bör anslutas så snart det är möjligt. Vid kroppstemperatur under 30 grader skall max 3 försök med strömstötter ges. Detta eftersom det är svårt att få ett livshotande ventrikelflimmer att slå om till vanlig hjärtrytm, så kallad sinusrytm. Avvakta därför med ytterligare strömstötter till fördel för HLR med hög kvalitet utan avbrott.⁷⁵

7.2.4 I väntan på ambulans

Håll luftvägarna fria och kontrollera fortlöpande puls och andning. En medvetslös patient läggs i stabilt sidoläge. Se till att miljön kring patienten är god för fortsatt vård med tillräckligt utrymme och bra underlag för eventuell HLR.

Drunkningspatienter har ofta sänkt kroppsvärme. I väntan på ambulans kan man använda filter, uppsöka lä eller ta in patienten i närliggande hus eller fordon. Överdriven uppvärmning ska undvikas, den omgivande temperaturen ska hållas kring vanlig rumstemperatur. Minimera antalet förflyttningar. Det kan innebära ökad risk för hjärtstopp om patienten vid förflyttning inte hålls i horisontellt läge.

7.3 Rutiner efter olycka

7.3.1 Krishanteringsplan

En krishanteringsplan underlättar ledningens och personalens agerande efter en olycka. I en kommun finns oftast en sådan plan och resurser för stöd till ledning, personal och anhöriga, i form av en POSOM-grupp (psykiskt och socialt omhändertagande). Här ges några exempel på vad som kan ingå i en krishanteringsplan:

75. Soar J, Perkins GD, Abbas G, Alfonzo A, Barelli A, Bierens JJ, et al. European Resuscitation Council Guidelines for Resuscitation, 2010 Oct;81(10):1400-33.

Beskrivning av krisorganisation

- Vem ansvarar för genomförandet av krishanteringsplanen vid olycka?
- Vilka resurser finns att tillgå? T.ex. POSOM-grupp eller annan krisledning i kommunen, företagshälsovård etc.
- Vilka fysiska resurser, t.ex. lokaler och sjukvårdsmateriel, finns att tillgå för vård och omhändertagande av drabbade?
- Vem är kontaktperson med polis, anhöriga och media?
- Kontaktuppgifter och fysisk plats för krisledningen vid olycka.

Ledningens uppgifter

- Kontrollera att räddningstjänst är larmad.
- Få en lägesbild. Hur många har drabbats eller på något annat sätt berörts av händelsen? Var finns de? Vilken personal är inblandad?
- Se till att skadade och vittnen blir omhändertagna.
- Informera ev. högre chefsnivå.
- Aktivera ev. resurser för krisstöd.
- Samverka med polis, ambulans och räddningstjänst.
- Ta hand om personalen, informera och organisera avlastningssamtal.
- Dokumentera, utvärdera och återför erfarenheter till organisationen.

Personalens omedelbara uppgifter vid olycka

- Hur ska personalen agera vid räddning och vård av patient?
- Vilka andra åtgärder bör vidtas? T.ex. utrymning eller avstängning av attraktioner.
- Hur och var ska anhöriga eller meddrabbade tas omhand?
- Vem möter ambulans eller räddningstjänst?
- Vem kontaktar ledningen?
- Vad ska personalen göra efter att patienten avförts till sjukhus?

7.3.2 Om psykiskt omhändertagande av personal

Ett bra sätt att minska psykologiska besvär är att i nära tid efter olyckan anordna ett, eller vid behov flera, avlastande gruppsamtal. Genom att all inblandad personal får möjlighet att stämma av sina versioner av händelseförloppet minskar risken för feltolkningar och självanklagelse. Frågor om personliga känslor bör undvikas. I samband med gruppsamtalet kan med fördel information ges om vanliga reaktioner och råd för bemästring.

Under cirka en månad görs sedan en screening för att fånga upp dem i personalen som har risk för traumatiska reaktioner. Screeningen görs genom att alla, en gång i veckan, svarar på ett frågeformulär som identifierar reaktionsstyrkan. Vid behov av bearbetning ska det ske genom enskilda samtal med utbildad traumaterapeut.

7.3.3 Olycks- och tillbudsrapportering

För att få överblick över var åtgärder bör sättas in och om vidtagna åtgärder gett avsedd effekt kan kommunen, eller annan anläggningsägare, se till att olyckor

och tillbud rapporteras och sammanställs. I en kommun kan uppgifter inhämtas från exempelvis badanläggningar, skola, omsorg, räddningstjänst eller andra delar av verksamheten där olyckor i eller vid vatten inträffar eller hanteras. En sådan rapport kan omfatta beskrivningar av:

- datum och tidpunkt för händelsen,
- plats där händelsen inträffade,
- vidtagna åtgärder på plats,
- bedömda åtgärder som kunnat förhindra eller förebygga händelsen,
- eventuell tjänstgörande personal, och
- uppgifter om den som drabbats.

Rapporten kan sedan skrivas under av uppgiftslämnaren och överlämnas till ansvarig chef. Uppgifterna kan därefter vidarebefordras till kommunens säkerhetssamordnare eller annan övergripande olycksförebyggande funktion.

7.3.4 Olycksundersökning

Sedan 2004 har kommunerna en skyldighet att undersöka olyckor som föranlett räddningsinsats. Olyckans orsaker, förlopp och hur räddningsinsatsen genomförts ska undersökas. Många kommuner skickar in sina utredningar till MSB för att erfarenheterna ska komma andra till del. Rapporterna finns att läsa på MBS:s webbplats under rubriken kunskapsbank.⁷⁶ I kunskapsbanken finns det rapporter om en till två drunkningshändelser per år från 2006 och framåt. Såväl orsaker som räddningsinsatsen har analyserats i dessa och olika rekommendationer för att förebygga olyckan eller att effektivisera räddningsinsatsen har föreslagits. Under 2012 och 2013 har MSB uppmanat kommunerna särskilt att utreda drunkningshändelser som ett av fyra teman för att kunna analysera en större mängd utredningar och därigenom öka kunskapen av denna typ av olyckor.

Olycksrapporter eller utredningar angående båtlivsolyckor skickas med fördel till Transportstyrelsens sjöfartsavdelning. Transportstyrelsen samarbetar gärna med kommuner som genomför olycksundersökningar där fritidsbåtar är inblandade.

7.4 Regelbundna utbildningar och övningar

Utbildning i livräddning och första hjälpen, däribland HLR, bör ges till all personal som hanterar eller ansvarar för människor vid vatten. Utöver räddningstjänst och badvakter bör även personal inom vård, skola och omsorg, som ibland ansvarar vid bad utbildas. Kunskaperna är färskvara och verksamhetsledningen bör därför se till att övningar genomförs regelbundet.

Ledning och personal som har krishanterande uppgifter bör utbildas och övas i grundläggande krishantering, självhjälp, utvärdering och informationshantering.

76. www.msb.se

Specifikationer för skydd

8. Specifikationer för skydd

8.1 Utrustning för vattenlivräddning

Den som äger eller är nyttjanderättshavare av en anläggning eller byggnad vid vatten ansvarar för att det finns livräddningsutrustning i skälig omfattning.⁷⁷ En anläggning är en plats som på något sätt gjorts i ordning och används för ett visst syfte. I de allmänna råden förtydligar⁷⁸ MSB vad som kan räknas som skälig omfattning. I kapitel 5.4.1 finns en lista som kan tjäna som vägledning vid tillsyn och egenkontroll. Kontroller av utrustningen bör ske regelbundet enligt en plan.

8.2 Sjukvårdsutrustning

Följande utrustning är lämplig i exempelvis ett badhus:

- enklare ambulansbår
- sjukvårdsrum med brits eller plats för ambulansbår
- stabiliseringsbår som kan användas i vatten, exempelvis spineboard
- sjukvårdsväska med:
 - 2 nackkragar, vuxen och barn
 - pocketmask för inblåsningar
 - hand- eller fotdriven sug
 - skyddshandskar
 - plåster, tryckförband, stripes
 - sax, pincett
 - kylpåsar
- bärbar syrgasutrustning (får endast användas av utbildad personal)
- handduk och filt
- hjärtstartare

77. 2 kap. 2 § LSO.

78. SRVFS (2007:5).

8.3 Skyltar

Kommunen ska som arbetsgivare se till att skyltar, märkning och signaler används då det finns risker som inte kan undvikas eller begränsas tillräckligt mycket genom allmänna tekniska skyddsåtgärder eller arbetsorganisatoriska åtgärder.⁷⁹ Skyltning riktad till allmänheten är också ett sätt att åstadkomma skydd för allmänheten mot olyckor.⁸⁰

8.3.1 Budskap

Vilken information som ska anges är beroende av anläggningens art och de lokala förhållandena. Skyltarna kan exempelvis innehålla information enligt följande:

- Anläggningens namn.
- Öppettider.
- Information om risker.
- Vilka ordningsregler som gäller.
- Eventuella hygieniska regler.
- Kontaktuppgifter för larmning, exempelvis "Vid olycksfall ring 112", skyltar vid utomhusbadplatser kan med fördel även förses med koordinater enligt SWEREF 99.
- Eventuella åldersgränser.
- Vattendjup. I bassänger bör djupaste och grundaste vattendjup finnas tydligt markerade på och vid bassängkanten. Markeringar bör också sättas ut vid övergången från djupt till grunt vatten.
- Eventuellt förbudsskylt mot dykning vid grunda områden.
- Var utrustning för sjukvård, livräddning och brandsläckning finns.
- Utrymningsvägar.
- Kommunens ansvar för skötsel och uppgifter för felanmälan.
- Tydliggörande av personalens ansvar eller icke ansvar för övervakning av badande, se även kapitel 3.4.
- Övrigt budskap om besökarens ansvar, exempelvis om föräldrars ansvar.

79. AFS 2008:13.

80. 3 kap. 1 § LSO.

8.3.2 Alternativ till "Bad sker på egen risk"-skyltar

Skyltar med texten "Bad sker på egen risk" är ofta missvisande då anläggningsägaren alltid kvarstår med ett visst ansvar. För att underlätta för allmänheten bör texten istället beskriva eventuella risker och vilket ansvar allmänheten och anläggningsägaren har.

Med tanke på de krav som åligger enskilda, anläggningsägare, skolor och kommuner, är skyltar med texten "Bad sker på egen risk" något missvisande.

Utgör anläggningen, vattnet eller botten, risk för den badande bör anläggningsägaren, eller nyttjanderättshavaren, istället förbjuda badande med förklaring om anledningen eller åtgärda risken så att anläggningen är säker.

Vill man mana till ansvar för tillsyn av barn, kan detta göras genom formuleringar som t.ex. "föräldrar ansvarar för sina barn". Det är särskilt viktigt att vid bemanade anläggningar klargöra ansvaret för livräddning, då föräldrar lätt kan missförstå personalens uppgifter.

8.3.3 Utseende

Skyltning om vattensäkerhet kan delas in i kategorierna säkerhetsskyltar och informationsskyltar. För säkerhetsskyltar finns standards då det gäller former och färger. Regler om detta finns beskrivna i arbetsmiljöverkets AFS 2008:13. Där anges bland annat följande färg- och formschema:

Figur 16. Färg- och formschema för skyltning.

Tilläggstavlor i samma färgschema kan placeras på valfri sida om huvudskylten. Symboler för säkerhetsskyltar finns i ISO-standard 3864. Symboler och symbolfärger för vattensäkerhet beskrivs i ISO-standarderna 20712-1:2008, och 20712-3:2008. Skyltning vid trafikerad väg, t.ex. varning för kaj, ska följa Vägmärkesförordningen (2007:90).

När det gäller informationsskyltar samt välkomstskyltar och – tavlor finns ingen standard. Symboler på dessa skyltar ska dock vara enligt ISO-standard 7001, *public information symbols*. Nationella symboler som kompletterar de internationella finns i svensk standard SS30600:2008. Färgerna bör väljas så att inte förväxlingar sker med varnings- och förbudsskyltar. Kontrasten mellan textens och bakgrundens färg bör vara minst 40 %. Om bakgrunden bakom skylten har liknande färg bör skyltens kanter, eller området bakom skylten markeras med avvikande färg. Råd om utformning av text hämtade från Hallands Landsting samt Göteborgs Stad återfinns i bilaga 4.

8.4 Strandflaggor

Varningsflaggor ska endast användas på bevakade stränder. Information om flaggornas betydelse bör förmedlas vid områdets entréer.

Utseende och färger finns beskrivna i ISO-standard 20712-2:2007 och rekommendationer för användning återfinns i ISO 20712-3:2007 och i Beach Safety – operational guidelines (ILSE, 2005).

STRANDFLAGGOR

Fara. Badning inte tillåten.

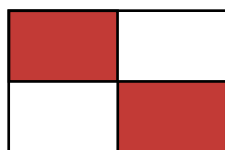
Varning. Flaggan kompletteras med ytterligare information.

Övervakad zon (i området mellan två flaggor).

Påbjuden zon för vattenskoteråkning, surfning eller andra vattenaktiviteter (i området mellan två flaggor).

Nödläge. Evakuering av vattnet.

Uppblåsbara flythjälpmedel bör inte användas. T.ex. vid blåst eller andra osäkra vattenförhållanden.

8.5 Räcke eller stängsel

Finns risk för att personer ska ramla ner i vattnet bör någon form av skydd ordnas. Omfattningen av skyddet får bedömas från fall till fall beroende bland annat på följande faktorer:

- Barn eller många vuxna befinner sig vanligtvis i området.
- Höjdskillnad till vattenyta.
- Avstånd och sluttning till vattenyta.
- Markförhållanden på släntkrön.
- Djupt, strömt eller på annat sätt riskfyllt vatten.
- Olika risker vid olika årstider.
- Typ av fordon som kan tänkas användas i området.
- Möjligheter att förankra skyddet i mark.
- Estetiska hänsynstaganden.

För skydd mot fall i trappor eller ramper finns rekommendationer i BBR avsnitt 8:91.

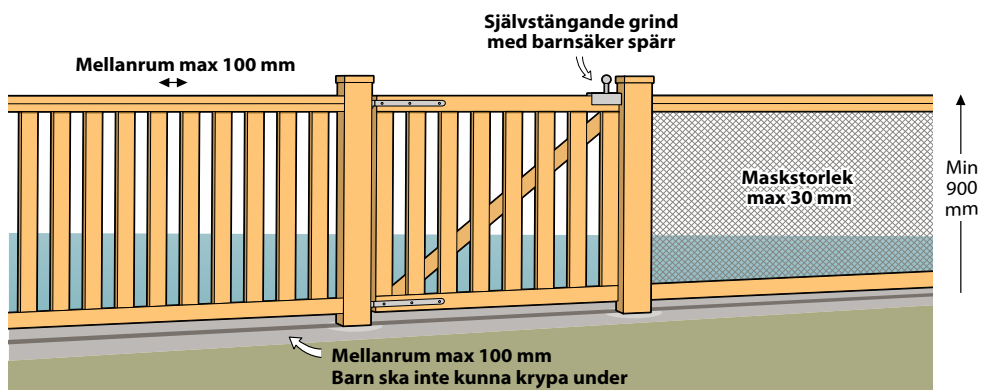
8.5.1 Barnsäkra räcken eller stängsel

I områden där vattnet utgör stor risk för barn bör stängsel med hög barnsäkerhet sättas upp. Sådana områden kan t.ex. vara bostadsområden, i stadsmiljö, närområden till skola eller förskola eller andra områden där barn vistas eller passerar vid vatten.

Vad är barnsäkert?

En studie av SP Statens Tekniska Forskningsinstitut visade att barn förr eller senare lyckas klättra över de flesta staket av normalhöjd. Till exempel lyckades hälften av 4–6-åringarna i studien ta sig över ett 1,2 m högt staket inom 30 sekunder.

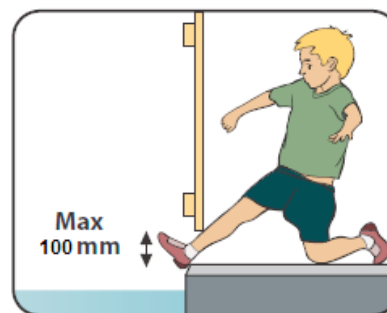
Måtten nedan är satta av Boverket för att försvåra klättring samt minska riskerna för stryp- och klämskador. Material och design kan varieras, men nedersta 900 mm bör uppfylla måtten nedan.

Figur 17. Barnsäkrare stängsel.

Ett barnsäkrare räcke eller stängsel bör uppfylla följande specifikation:

- Ej klättringsbart upp till 900 mm.
- Vertikala spjälor.
- Vertikala öppningar bör högst vara 100 mm breda.
- Horisontella öppningar i intervallet 110 – 230 mm bör undvikas för att barn inte ska fastna med huvudet.
- I nätstängsel bör maskstorleken vara högst 30 mm för att förhindra klättring.
- Fritt mått mellan undersida räcke och mark eller kaj bör vara högst 100 mm.
- Längsgående regler bör placeras på utsidan av räckets för att förhindra klättring.

Barnsäkrare grind bör uppfylla följande specifikationer:

- Grinden bör vara självstängande och öppna i riktning från vattnet.
- Barn bör inte kunna öppna grinden utan vuxens hjälp.
- Mått enligt barnsäkrare räcke eller stängsel.

Exempel på räcke vid en kaj i Bordeaux, Frankrike.

Tips vid behov av ännu högre säkerhet

- Högre skydd än 900 mm.
- Överliggare kan göras bred och svårgreppbar för barnhänder. En bred överliggare bör lutas så att den inte fungerar som sittplats.
- Föremål i närheten som underlättar överklättring kan tas bort.
- Det underlättar för en nödställd att ta sig upp om räcket är placerat en bit in från brygg-, kaj- eller poolkanten.

8.5.2 Räcke eller stängsel vid trafikerad väg

Finns trafik på väg vid vatten ska räcket eller stängslet vara dimensionerat för att klara en påkörning. Trafikverket har rekommendationer för mått och utformning.⁸² Tekniska kapacitetskrav hanteras i tillämpliga harmoniserade standarder.⁸³

8.6 Övertäckningar

Övertäckningar omfattas av Boverkets Byggregler avsnitt 8:951 och 8:952.

8.6.1 Poolnät och poolöverdrag

Ett poolnät eller poolöverdrag bör vara avsett för ändamålet och klara vikten av ett barn och en vuxen. Maskor i ett poolnät bör vara max 50 mm i diameter. En tät presenning som blir tung av regnvatten medför risker för att barn råkar hamna under den i bassängen. Barn ska inte kunna krypa under eller lossa överdraget eller nätet.

82. Trafikverket, Vägar och gators utformning, TRV 2004:80 samt kapitel G9 i TRVK Bro 11, TRV 2011:085.

83. Trafikverket, AnläggningsAMA 10.

Kassetter för förvaring av överdrag bör inte ha öppningar över eller under vattenytan som medger att barn kan krypa in.

8.6.2 Brunnslock

Lock och galler på brunnar ska ha betryggande hållfasthet. Utformningen ska begränsa risken för barnolycksfall.⁸⁴ Brunnslock bör ha en låsanordning, som inte kan öppnas av barn.⁸⁵ Boverket har i skriften *Barnsäkra brunnar*⁸⁶ sammanställt rekommendationer för skydd. Se även kapitel 5.2.2.

84. 3 kap. 5 § OL.

85. 8:952 BBR.

86. Boverket, (2000), *Barnsäkra brunnar*.

Bilagor

Bilaga 1: Tips på innehåll i ett kommunalt handlingsprogram för vattensäkerhetsarbete

Kommunen har ett aktivt arbete mot drunkningar vilket dokumenteras i kommunens handlingsprogram för förebyggande verksamhet.	
Kommunen bedömer drunkningsrisker och säkerhetsåtgärder vid anläggningar och områden vid vatten.	
Drunkningsfrågor tas upp tvärsektorielt inom kommunen.	
Livräddningsutrustning finns året om vid kommunens alla anläggningar vid vatten.	
Tillsyn görs av att privata anläggningsägare håller med livräddningsutrustning. (Ej sommarstugeägare)	
De allmänna råden för livräddningsutrustning används vid egenkontroll och tillsyn.	
Kommunens badanläggningar arbetar utefter Konsumentverkets Anvisningar för badanläggningar.	
Skydd kring anläggningar kontrolleras regelbundet. (Stängsel, brunnslöck m.m.)	
Bottnar under badbryggor och hopptorn undersöks inför varje badsäsong.	
Badplatser är skyltade med platsens namn och information om eventuella risker.	
Måluppfyllelsen i skolans sim- och vattensäkerhetsundervisning följs upp.	
Allmänheten informeras om vattensäkerhet.	
Vattensäkerhet finns med i planeringsstadiet vid nybyggnation av bostads- och rekreationsområden.	
Skolor och lägerskolor använder broschyren "Säkerhet vid bad med barngrupp".	
Utomhuspooler, dammar, fontäner och öppna dagvattenanläggningar i skol- och bostadsområden håller god barnsäkerhet.	
Kommunen har en flytvästdepå.	
Kommunens personal utbildas i HLR och vattenlivräddning.	

Bilaga 2: Förslag på punkter att beakta i en riskinventering

Faror och riskområden

- Strömmande vatten, tidvatten.
- Djupa vattensamlingar.
- Höga kanter och andra höjdskillnader.
- Brunnar.
- Ventiler.
- Utlopp.
- Metallsprot i vattnet.
- Halkrisiker.
- Närhet till båttrafik.
- Områden där barn ofta vistas.
- Andra riskområden, t.ex. fritidsbåtshamnar, vattenrutschbanor, områden där bevakande personal har svårt att hålla uppsikt, luckor och rum som bör hållas låsta o.s.v.
- Kemiska risker.
- Dagvattenhantering.
- Kända suicidplatser.
- Befintliga säkerhetsåtgärder.
- Livräddningsutrustning.
- Räcken, staket, stängsel.
- Sjukvårdsutrustning.
- Stegar.
- Papperskorgar (minskar risken för skador av krossat glas).
- Halkskydd.
- Kemiska och sanitära säkerhetsåtgärder.
- Information, exempelvis skyltar.
- Belysning.
- Är anläggningen i övrigt hel och säker?
- Har räddningstjänsten kartor och larmplan för området?
- Finns anpassningar för personer med olika funktionsnedsättningar?

Vid bemannade anläggningar

- Finns tillräcklig bemanning?
- Finns rutiner för:
 - Larmning- och utrymning?
 - Brandsläckning?
 - Ev. kemhantering?
 - Livräddning?
 - Första hjälpen?
 - Övervakning av badande?
 - Olycksrapportering?
 - Dagliga kontroller av säkerheten?
 - Krishantering?
- Finns behov av personalutbildning i ovanstående?

Bilaga 3: Råd för säkerhet angående attraktioner och interiör vid fasta poolanläggningar

Attraktioner:

- Ålders- eller simkunnighetskrav för vissa attraktioner.
- Manuell kontroll av ålder eller längd vid vissa attraktioner.
- Ljussignaler kan sättas upp vid vattenrutschbanor för att undvika kollisioner.
- Nödstopp.

Interiör:

- Halkskydd, kontrastmarkering och ledstång vid trappsteg och nivåskillnader m.m. enligt BBR 8:2 och HIN (BFS 2011:13).
- Pelare eller andra objekt som kan förorsaka kollision kan markeras med kontrastmarkering i avvikande färger.
- Rekommenderade djup för dykning, se avsnitt 5.2.3.
- Papperskorgar minskar risken för krossat glas.
- Flera stegar upp ur vattnet förhindrar köbildning.
- Livräddningsutrustning, se avsnitt 8.1.
- Sjukvårdsutrustning, se avsnitt 8.2.
- För att underlätta upptäckt av nödställd person bör poolens insida och botten vara utförda i ljusa färger och om möjligt hållas fri från breda linjer, målade motiv eller liknande. Poolområdet bör vara tillräckligt upplyst både över och under vattenytan.
- Avsats att stå på under ytan längs bassängens väggar.
- Greppvänlig bassängkant.
- Telefon för larmning.

Bilaga 4: Råd om utformning av text

– Från Hallands Landsting samt Göteborgs Stad

För skyltar, som inte är taktila, rekommenderas att första ordet inleds med stor bokstav. Detta gör ordet lättare att uppfatta.⁸⁷ För synskadade har Arial och Helvetica bra läsbarhet. När en text måste läsas på längre avstånd beräknas höjden genom att läsavståndet i millimeter divideras med 250. Till exempel kräver avståndet 25000 millimeter (25 meter) en texthöjd på minst 100 millimeter. För synskadade är det viktigare att kunna komma nära en skylt än att texten är stor. På nära håll kan stor text vara svårläst.

AVSTÅND	TEXTSTORLEK
Kort avstånd, flera ord	5 mm
Kort läsavstånd, enstaka ord	15 mm
Skylt som ska läsas på ett par meters avstånd, men även på nära håll	70–100 mm

Tabell 3. Textstorlek.

Taktil text

För att underlätta för synskadade bör viktig information vara taktil, dvs. försedd med upphöjd text och symbol samt punktskrift. Skyltar med punktskrift bör sitta 1,4–1,6 m över mark. Texten bör vara i versaler, upphöjd minst 1 mm och i typsnittet Ariel, eftersom den då blir lättare att urskilja med fingrarna. Ord ska inte spärras så att de blir lika långa, d.v.s. avståndet mellan bokstäverna ska inte glesas ut. Ordets längd ger viktig information för den som har svårt att tyda det.

När en informationstavla kombineras med en taktil skylt, bör den taktila skylten vara vinklad ut mot läsaren (45°). Skyltens nederkant placeras 800–900 mm från golvet. Taktil informationstavla bör åtminstone finnas vid områdets huvudentré.

87. Enligt Handikappförvaltningen, Landstinget i Halland, i samverkan med lokala handikapporganisationer.

Bilaga 5: Tips om mer information

Badanläggningar

Anvisningar för badanläggningar. Konsumentverket (2013)

Barnsäker pool och trädgårdsdamm. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, (2011). Publ.nr MSB248.

Bassängbad – Hälsorisker, regler och skötsel. Socialstyrelsen (2006). 2006-101-1

Barn och skola

Badvett, Isvett. Informationsfoldrar, Svenska Livräddningssällskapet.

Barnens livräddningsskola. Svenska Livräddningssällskapet, Sjösäkerhetsrådet, Transportstyrelsen, Sjöräddningssällskapet och Sweboat.

En olycka händer så lätt. MSB (2009). Publ.nr MSB 0031-09

Säkerhet vid bad med barngrupp. MSB (2012). Publ.nr MSB427

Bygg och anläggning

Bygg barnsäkert, – i byggnader, på tomter och i utemiljön. Boverket (2011).

Barnsäkra brunnar. Boverket (2000).

Child Safety Barriers. SP Sveriges Tekniska Forskningsinstitut (2009), SP 2009:32.

Båtliv

Båtvett. Informationsfolder, Svenska Livräddningssällskapet.

Hamnar för fritidsbåtar. Svenska Båtunionen (2006).

Hav, frihet, upplevelser, goda råd till dig som dyker. Sjöfartsverket 3491-99.

Råd och tips för dig som vill paddla kanot. Sjösäkerhetsrådet, T07-661.

Rätt & Vett & Säkerhet. Sjösäkerhetsrådet, T07-603-07.

Sjövettsdiplomet. Sjöfartsverket, T06-09-06.

Säker hamn. RGS-Svenska Livräddningssällskapet (2010).

En vattensäker kommun. Svenska Livräddningssällskapet.

Olycksutredning

Låt det inte hända igen. Statens Räddningsverk. SRV (2007). Publ. nr: PUBU30-661.

Olycksutredningar. SRV (2005). Publ. nr: PUBU30-642.

Riktlinjer för olycksundersökning. SRV/NCO (2008). Publ. nr: PUBI99-194.

Verktyg i lokalt säkerhetsarbete med särskilt fokus på olycksutredningar. Ström-gren, M. (2013). (Doctoral dissertation, Karlstad University.)

Systematiskt säkerhetsarbete

Vägledning för kommunala handlingsprogram. MSB (2011). Publ.nr. MSB246.

Vägledning för risk och sårbarhetsanalyser. MSB (2011). Publ. nr. MSB245

Medvind i säkerhetsarbetet. SRV (2005). Publ. nr. PUBR19-272.

Har skyddet ökat? SRV (2007). Publ. nr. PUBU30-657.

Säkerhetens bestämningsfaktorer. SRV/NCO (2006). 2006:6.

Vägledning för kommunala handlingsprogram. MSB (2011). Publ.nr. MSB246.

Statistik och analys

Drunkning i Sverige 1997-2011. MSB (2013). Publ. nr. MSB571.

Drunkningsförebyggande arbete – kommunenkät 2010. MSB (2011). Publ.nr. MSB237.

Samhällets kostnader för drunkningsolyckor. MSB (2010). Publ. nr. 0156-10.

Samhällets kostnader för att förebygga drunkningsolyckor. MSB (2013).

Varför drunknar barn? MSB (2010). Publ. nr. 0139-10.

Lagar, förordningar och allmänna råd

Arbetsmiljölagen (1977:1160).

Lag om skydd mot olyckor (2003:778).

Ordningslagen (1993:1617).

Plan- och bygglag (2010:900).

Produktsäkerhetslagen (2004:451).

Badvattenförordningen (2008:218).

Boverkets föreskrifter och allmänna råd om enkelt avhjälpna hinder i publika lokaler och på allmänna platser (BFS 2011:3 HIN 2).

Statens räddningsverks allmänna råd och kommentarer om brandskydd i gästhamnar (SRVFS 2006:3).

Statens räddningsverks allmänna råd och kommentarer om utrustning för vattenlivräddning vid hamnar, kajer, badplatser och liknande vattennära anläggningar, SRVFS (2007:5).

Socialstyrelsens allmänna råd om bassängbad. SOSFS 2004:7.

Statistik, databaser

Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen.

IDA – Databas för statistik, MSB, www.msb.se.

Webbplatser

dinsakerhet.se

svenskalivraddningssallskapet.se

msb.se

boverket.se

konsumentverket.se

Bilaga 6: Presentation av myndigheter och organisationer

Guide till ökad vattensäkerhet har tagits fram av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, i samverkan med de myndigheter som presenteras nedan.

Boverket

Boverket är förvaltningsmyndighet för frågor om byggd miljö och hushållning med mark- och vattenområden, för fysisk planering, byggande och förvaltning av bebyggelsen och för boendefrågor. Verket ansvarar också för den centrala administrationen av statliga stöd inom sitt verksamhetsområde.

Konsumentverket

Konsumentverket är tillsynsmyndighet över bland annat produktsäkerhetslagen (2004:451). Lagen syftar till att säkerställa att varor och tjänster som tillhandahålls konsumenterna inte orsakar skada på person. Lagen tillämpas på varor och tjänster som tillhandahålls i näringsverksamhet och varor som tillhandahålls i offentlig verksamhet. För en kommuns del innebär detta att de varor de tillhandahåller i sin verksamhet ska vara säkra så att de inte orsakar personskada.

Enligt produktsäkerhetsförordningen är det Konsumentverket som ska se till att bestämmelserna i produktsäkerhetslagen samt föreskrifter och beslut som har meddelats med stöd av lagen följs. Även andra statliga myndigheter utövar tillsyn över frågor som rör produktsäkerhet om dessa myndigheter enligt någon annan författning har tillsyn över efterlevnaden av särskilda bestämmelser om produktsäkerhet i fråga om vissa varor, tjänster eller risker.

Movium, Sveriges Lantbruksuniversitets tankesmedja för hållbar stadsutveckling

Movium är mötesplatsen för forskare och praktiker som vill utveckla kunskapen om stadens utemiljö. Movium arbetar för en bättre utemiljö i staden och dess nära omgivning, och fokuserar på planering, anläggning, förvaltning och användning. Verksamheten omfattar tre integrerade delar: kunskapsutveckling, kunskapsförmedling och opinionsbildning.

Moviums forsknings- och utvecklingsprojekt bedrivs över ämnesgränserna. I projekten deltar både praktiker och forskare. På så sätt blir det möjligt att fånga upp och behandla aktuella och efterfrågade ämnen. Movium ställer samman kunskap från egen och andras forskning. Kunskapen förmedlas genom publicering, utbildning och rådgivning.

Movium argumenterar för vikten av att investera i stadens utemiljö, eftersom den har såväl estetiska som ekologiska, pedagogiska, sociala och hälsofrämjande värden. Movium vill att de värdena ska komma allmänheten tillgodo.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har ansvar för frågor om skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar, i den utsträckning inte någon annan myndighet har ansvaret. Ansvaret avser åtgärder före, under och efter en olycka eller en kris. Myndigheten ska bland annat utveckla och stödja samhällets

beredskap mot olyckor och kriser och vara pådrivande i arbetet med förebyggande och sårbarhetsreducerande åtgärder.

Svenska Badmästarförbundet

Förbundet bildades 1963 och arbetar för utveckling av anläggningar för badverksamhet samt verkar för utveckling och utbildning av personal inom branschen. Förbundet arrangerar också mässor för ökad kunskapsutveckling.

Svenska Livräddningssällskapet

Svenska Livräddningssällskapet bildades 1898 och har sedan dess arbetat för ökad säkerhet i och vid vatten. Svenska Livräddningssällskapet erbjuder hjälp, stöd och utbildning för att kommunerna ska kunna öka vattensäkerheten.

Sedan 2007 driver Svenska Livräddningssällskapet en verksamhet som kallas *En vattensäker kommun*. Som ett led i detta arbete har Svenska Livräddningssällskapet tagit fram sex kriterier eller delmoment som var för sig och tillsammans innebär ökad vattenkunskap och därmed ökad vattensäkerhet. De sex kriterierna spänner över flera kommunala områden och förvaltningar.

Svenska Simförbundet

Svenska Simförbundet (SSF) bildades 1904 och ingår sedan samma år i Riksidrottsförbundet. I SSF organiseras simidrotterna simning, simhopp, vattenpolo och konstsimm samt verksamhet inom babysim, minisim, och simskola. Simkunighet har en central roll i Svenska Simförbundets verksamhet.

SSF har sedan 1993 arbetat utifrån Simlinjen i sin simundervisning. Det är ett pedagogiskt hjälpmedel där barnen lär sig att simma och hantera sin kropp i vattnet utan flythjälpmedel. SSF:s simlärarutbildning är en grundläggande del i Simlinjen.

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

I samarbete med

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

651 81 Karlstad Tel 0771-240 240 www.msb.se

Publ.nr MSB249 - reviderad december 2013 ISBN 978-91-7383-131-4